

8
766

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,"

1

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»:

Πρόεδρος: ΕΥ. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Εισηγητής: ΘΡ. ΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΘΗΝΑ, 1964

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΔΕΛΦΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΕ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

179

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,"

1

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»:

Πρόεδρος: ΕΥ. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Εισηγητής: ΘΡ. ΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΘΗΝΑ, 1964

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, παρουσιάζεται μιὰ συνεχῶς ἰσχυρότερη τάση πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς Δημοτικῆς σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Ἄλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ γράφουν τὴ γλῶσσα μας δὲν τὸ κατορθῶνουν πάντοτε, ὅσο καὶ νὰ προσπαθοῦν. Σκοντάφτουν σὲ ἓνα μεγάλο καὶ συχνὰ ἀξεπέραστο ἐμπόδιο: τὴν ἄγνοια τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συντακτικοῦ. Θὰ μπορούσαν βέβαια νὰ τὰ μελετήσουν μόνοι τους μὲ ὑπομονὴ καὶ μὲ σύστημα, ἀλλὰ μέσα στὴν πραχτικὴ ζωὴ, ποὺ δημιουργεῖ τόσες ἀνάγκες καὶ περισπασμούς, ἡ μελέτη αὐτῆ εἶναι κάτι ποὺ ἀποφασίζεται δύσκολα καί, ἐπειδὴ ἀποφασίζεται δύσκολα, ἀναβάλλεται, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάλλεται, δὲ γίνεται ποτέ. Ἔτσι, ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν πραγμάτων, οἱ περισσότεροι, ἂν καὶ δὲ θὰ τὸ ἤθελαν, γράφουν ἓνα περίεργο καὶ ἀσυνάρτητο μείγμα καθαρεύουσας καὶ δημοτικῆς διαφορετικὸ κάθε φορά, προσπαθώντας νὰ «ἐκδημοτικίσουν» καθαρευουσιάνικες λέξεις, ἐκφράσεις καὶ τύπους, ἂν καὶ ἔτσι μπερδεύουν περισσότερο ἂντι νὰ λύσουν τὸ ζήτημα.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἀποτελεῖ μιὰν ἀναμφισβήτητη πραγματικότητα. Ἀναγνωρίζοντας τὴν πραγματικότητα αὐτὴ ἢ «Νέα Οἰκονομία», ἀντιμετωπίζοντας μάλιστα καὶ αὐτὴ τὰ ἴδια προβλήματα καὶ τὶς ἴδιες δυσχερεῖς, ἀποφάσισε νὰ συστήσει μιὰ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ εἰδικούς γιὰ νὰ διατυπώσῃ μερικοὺς γενικοὺς κανόνες καὶ μερικὰς γενικὰς ὁδηγίας μὲ τὸ σκοπὸ νὰ βοηθήσουν ὄσους πραγματικὰ ἐπιθυμοῦν νὰ γράφουν τὴ Δημοτικὴ,

ἀλλὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Συνταχτικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς τῆς.

Ἡ Ἐπιτροπὴ συγκροτήθηκε ἀπὸ τὸν κ. Εὐ. Π. Παπανοῦτσο, ὡς Πρόεδρο, ἀπὸ τὸν κ. Θο. Σταύρου ὡς Ἀντιπρόεδρο καὶ ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς Χρ. Εὐδελπίδη, Ν. Κριτικὸ καὶ Ἄγγ. Ἀγγελόπουλο ὡς μέλη καὶ συνέταξε :

α) τὴ Διακήρυξη,

μὲ εἰσηγητὴ τὸν κ. Εὐ. Π. Παπανοῦτσο, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεύχος Σεπτεμβρίου 1963 τῆς «Νέας Οἰκονομίας», καὶ

β) τὶς Ὁδηγίες γιὰ τὴν καλὴ χρήση τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς, μὲ εἰσηγητὴ τὸν κ. Θο. Σταύρου, ποὺ δημοσιεύτηκαν σὲ δύο μέρη στὰ τεύχη Μαρτίου καὶ Ἀπριλίου 1964 τῆς «Νέας Οἰκονομίας».

Γιὰ νὰ δοθεῖ πλατύτερη ἀκόμη δημοσιότητα στὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ νὰ παρουσιαστοῦν συνολικὰ τὰ πορίσματά της, ἡ «Νέα Οἰκονομία» ἀποφάσισε τὴν ἔκδοση τοῦ τεύχους αὐτοῦ, ὅπου δημοσιεύονται μαζὶ ἡ Διακήρυξη καὶ οἱ Ὁδηγίες.

Θέλουμε νὰ πιστεύουμε πὼς ἡ ἔκδοση αὐτὴ προσφέρει μὴ μικρὴ, ἀξιόλογη ὅμως καὶ σημαντικὴ βοήθεια σὲ ὅσους θέλουν νὰ γράφουν σωστὰ τὴ Δημοτικὴ μας γλῶσσα, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἀναπληρώνει τὴ Γραμματικὴ καὶ τὸ Συνταχτικὸ, ποὺ ἡ χρησιμοποίησή τους εἶναι πάντοτε ἀναγκαία.

I

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ

A'

Η ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ, στο γραπτό κυρίως, αλλά και στον προφορικό μας λόγο, ή παράλληλη δηλαδή χρήση δημοτικής και καθαρεύουσας—φαινόμενο που χαρακτηρίζει κοινωνίες ανώριμες και μεταβατικές εποχές—είναι σοβαρό εμπόδιο στην πνευματική και στην οικονομική ανάπτυξη του Έθνους, και πρέπει το γρηγορότερο να λείψει.

Κάνομε έκκληση στους ανθρώπους της επιστήμης και των γραμμάτων, καθώς και όλων των παραγωγικών τάξεων, να βοηθήσουν—καθένας από την δική του θέση και με την προσωπική του συμβολή—να λυθεί αυτό το μεγάλο πρόβλημα.

Μόνη ιστορικά, γλωσσολογικά, πραχτικά σωστή λύση είναι η καθιέρωση της ζωντανής γλώσσας του Έθνους, της **Λημοτικής**, σε όλες τις εκδηλώσεις της εθνικής ζωής.

Ο καθένας θα συνεισφέρει θετικά στη λύση του προβλήματος άμα πρώτα ξεκαθαρίσει μέσα του μερικές ιδέες και απαλλαγεί από μερικές πλάνες που απλώνονται, άκομη και σε κύκλους μορφωμένων ανθρώπων, με την άμαρτια ή την κακοπιστία εκείνων που συσκοτίζουν το ζήτημα ή του δίνουν χαρακτήρα πολιτικό, για να προκαλούν πείσμα και φανατισμό.

Το γλωσσικό είναι ζήτημα καθαρά εθνικό, άσχετο με πολιτικές επιδιώξεις, και πρέπει να λυθεί για να ὀρθοποδήσει η παιδεία μας και για να αποκτήσει το Έθνος έναίο εκφραστικό ὄργανο. Έτσι μόνο θα προκόψει ο λαός μας μέσα στον ανταγωνισμό ή στην ἀμίλλα των πολιτισμένων λαών του κόσμου.

B'

Ο ΙΔΕΕΣ που πρέπει να ξεκαθαρίσει μέσα του κάθε μορφωμένος άνθρωπος, άπάνω στο θέμα τούτο, είναι :

1. Η γλώσσα δέν κατασκευάζεται με συνταγές από τους λογίους : δημιουργείται μέσα στην ιστορική κίνηση και άπό την ιστορική κίνηση κάθε λαού, και εκφράζει την ψυχή του.

2. Σήμερα φυσική και ζωντανή γλώσσα του ελληνικού λαού είναι η δημοτική, που πηγάζει άπό την Κοινή των ελληνιστι-

κῶν καὶ χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἀποτελεῖ ὀργανικὴ συνέχεια παλαιότερων φάσεων τῆς ἑλληνικῆς, ὅπως εἶναι ἡ ἀρχαία ἀττική, ἡ γλώσσα τῶν κλασικῶν μας συγγραφέων.

3. Γιὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους ἡ ζωντανὴ γλώσσα τοῦ Ἑθνους παραμερίστηκε στὸ γραπτὸ λόγο κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους· κορυφαῖοι ὁμῶς λόγιοι, πνεύματα φωτισμένα, καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὴν Ἑθνικὴ Παλιγγενεσία, διακήρυσαν τὴν αὐθεντικότητά καὶ τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμη καὶ τὴν καλλιέργησαν (στὸν ἔντεχνο λόγο, στὴν ἐπιστήμη, στὴ λατρεία καὶ στὴν πολιτικὴ, στὸν τύπο κλπ.) ἔτσι ὥστε σήμερα εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκφράσει μὲ ἀκρίβεια τὰ πιὸ δύσκολα καὶ πιὸ λεπτὰ νοήματα σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

4. Ἡ λεγόμενη Καθαρεύουσα ἀκολούθησε τὴν ἀντίστροφη πορεία. Εἶναι κατασκευάσμα τοῦ γραφείου, καμωμένη ἀπὸ λογίους ποὺ ἤθελαν μὲ τὴν τεχνητὴ ἀναβίωση μιᾶς ὀρισμένης γλωσσικῆς μορφῆς ἀπὸ τὴ μακρόχρονη ἐξέλιξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ κρατήσουν ἐξωτερικὰ τὸ δεσμὸ μὲ τὰ περασμένα. Καὶ ἐπειδὴ, μὲ ὅλη τὴν ἐπιμονή τους καὶ τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς συστηματικῆς διδαχῆς, τὸ κατασκευάσμα τοῦτο δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῆί στὸν προφορικὸ λόγο, ἄρχισε σιγά—σιγά νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸ κοινὸ γλωσσικὸ αἶσθημα δηλαδὴ νὰ δέχεται ὅλο καὶ περισσότερα στοιχεῖα ἀπὸ τὴ Δημοτικὴ, ἔτσι ὥστε σήμερα παρουσιάζει στὸ τυπικὸ μεγάλο ἀνακάτωμα. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη μεικτή, ποὺ δυστυχῶς χρησιμοποιεῖται πολὺ στὴ δημοσιογραφία καὶ στὸν προφορικὸ λόγο τῶν μορφωμένων κύκλων, καὶ προβάλλεται (κακῶς) ὡς «φρόνιμη» λύση τοῦ γλωσσικοῦ μας προβλήματος.

5. Ἡ σύγχυση αὐτὴ μεταδόθηκε καὶ στὴ Δημοτικὴ τώρα τελευταία. Καὶ ἐδῶ μερικοί, ἀπὸ διαλλαχτικὴ διάθεση καὶ συντηρητικότητα, δέχονται στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Καθαρεύουσα, ἀσυμβίβαστα μὲ τὸ τυπικὸ τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας, καὶ πιστεύουν (κακῶς) ὅτι μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μπορεῖ «ἐξελιχτικὰ» νὰ γεφυρωθῆί τὸ χάσμα καὶ νὰ λυθῆί τὸ γλωσσικὸ μας πρόβλημα μὲ μιὰν ἰστορικά, γλωσσολογικὰ καὶ πρακτικὰ νόθη λύση.

6. Ἡ νοθεία ὁμῶς καὶ τὸ ἀνακάτωμα ἀταίριαστων τύπων ποτὲ δὲν ἀποτελοῦν ὑγιεῖς καὶ τελικὲς λύσεις. Γιατ' ἡ γλώσσα

θά διδαχτεῖ στὰ παιδιὰ μας μέσα στὸ σχολεῖο· πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχει ἐνότητα μορφῆς, τάξη καὶ συνέπεια στοὺς κανόνες. Τὸ μείγμα δὲ διδάσκεται οὔτε καθιερώνεται—ἀφοῦ τὸ ποσοστὸ τῶν συστατικῶν (π ὅ σ η δημοτικὴ καὶ π ὅ σ η καθαρεύουσα) θὰ βρίσκεται πάντοτε στὴ διάθεση τῆς ὑποκειμενικῆς αὐθαιρεσίας. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἀναπόφευχτα ἡ ἀναρχία.

Γ'

○ Ι ΠΛΑΝΕΣ πού πρέπει νὰ παραμεριστοῦν, εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Εἶναι πλάνη νὰ πιστεύεται ὅτι τάχα ἡ Δημοτικὴ εἶναι γλώσσα λαϊκὴ—χυδαία καὶ ἀπλαστή—ἀνίκανη νὰ ὑψωθεῖ σὲ ἐκφραστικὸ ὄργανο τῆς σοβαρῆς σκέψης. Ἡ ἀπόδειξις ὑπάρχει στὰ ἴδια τὰ πράγματα: ὄχι μόνο λογοτεχνήματα ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, παρὰ καὶ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὰ κείμενα (ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης) ἔχουν γραφεῖ καὶ γράφονται σήμερα στὴ Δημοτικὴ.

2. Εἶναι πλάνη νὰ λέγεται ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν ἄλλην «ὀμιλούμενη» καὶ ἄλλη «γραφόμενη» γλώσσα, ἄλλη γλώσσα τῶν «ἀμόρφωτων» καὶ ἄλλη τῶν «μορφωμένων». Ἀντίθετα, ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ἔχουν τὴν ἴδια γλώσσα (ὡς τυπικὸ καὶ σύνταξη) τόσο στὸν προφορικό, ὅσο καὶ στὸ γραπτὸ λόγο. Τοῦ ἀμόρφωτου ἡ γλώσσα δὲν εἶναι φυσικὰ οὔτε τόσο πλούσια καὶ εὐστοχη, οὔτε τόσο σωστὴ καὶ ἐκφραστικὴ, ὅσο τοῦ μορφωμένου. Ὡς δ ο μ ἡ ὅμως εἶναι ἴδια ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει μὲ τὴ Δημοτικὴ καὶ τὴν Καθαρεύουσα: ἐδῶ ἔχομε δύο διαφορετικὰ γλωσσικὰ συστήματα, μὲ ἄλλη τὸ καθένα δομὴ—ὅσο καὶ ἂν οἱ πῖο πολλὲς λέξεις εἶναι ἢ μπορούσιν νὰ εἶναι καὶ στὰ δύο οἱ ἴδιες.

3. Εἶναι πλάνη νὰ νομίζεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐνιαία ζωντανὴ γλώσσα σήμερα στὴν Ἑλλάδα, παρὰ μόνο ἕνας ἀριθμὸς διαλεκτικῶν ιδιωμάτων, πού τὸ καθένα μιλιέται σὲ χωριστὴ γεωγραφικὴ περιοχὴ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διαλεκτικὰ ιδιώματα, πού φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως σὲ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου μὲ ἱστορία πίσω τους, καὶ πού τείνουν νὰ ἐξαφανιστοῦν μὲ τὸν

περιορισμό τῶν ἀποστάσεων, τῆ στενῆ ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς χώρας, με τὴν ὑποχρεωτικὴ βασικὴ ἐκπαίδευση γιὰ ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα καὶ με τὰ ἄλλα μέσα τοῦ σύγχρονου τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ λαός μας ἔχει τὴν Κοινὴ ἢ Γλώσσα, τὴ ζωντανὴ Νεοελληνική. Μὲ αὐτὴν ὅλοι, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τῆς χώρας ἕως τὴν ἄλλη, χωρικοὶ καὶ ἀστοί, μορφωμένοι καὶ ἀμόρφωτοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, μποροῦν νὰ ἐκφράσουν τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς σκέψεις τους καὶ συνεννοοῦνται ἄριστα. Ὄταν λέμε «Δημοτικὴ», αὐτὴ τὴ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΗ ἐννοοῦμε, ὅπως μιλιέται στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας καὶ γράφεται ἀπὸ δόκιμους συγγραφεῖς μας, ὄχι τὶς «διαλέκτους» (τὴν κρητικὴ, τὴ βορειοελλαδικὴ, τὴν τσακωνικὴ κλπ.) ποὺ κανεὶς φυσικὰ δὲν ὑποστηρίζει ὅτι μποροῦν ἢ πρέπει νὰ γίνουν ἢ «γλώσσα» ὅλων μας.

4. Εἶναι πλάνη νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι δὲν ἔχουν ἐνιαίᾳ γλώσσα ὅσοι συγγραφεῖς μεταχειρίζονται τὴ Δημοτικὴ, γιὰ τὰ ὅσα ὁ καθένας γράφει τὴ «δική του», καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ὁ τύπος ἢ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ κανόνας γιὰ ὅλους. Ἄλλο γλῶσσα, καὶ ἄλλο ὕφος. Οἱ δόκιμοι συγγραφεῖς μας, καὶ παλαιότερα καὶ ἰδίως σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ 75 χρόνια ἐντατικῆς καλλιέργειας τῆς Δημοτικῆς στὸν ἐντεχνο λόγο μας, τὸν ποιητικὸ καὶ τὸν πεζό, ἔχουν φυσικὰ τὸ προσωπικὸ τους ὕφος, γράφουν ὅμως ὅλοι τὴν ἴδια κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῆς δημοτικῆς γλῶσσα. Ἄν σημειώνονται ἐδῶ καὶ κεί παρεκκλίσεις καὶ παραλλαγές, αὐτὲς δὲν εἶναι τόσο πολ- λές, καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ λείψουν, ὅταν καθιερωθῆ ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς Δημοτικῆς στὰ σχολεῖα καὶ πάψει ὁ (ἐπίσημος καὶ ἀνεπίσημος) διωγμὸς τῆς.

5. Εἶναι πλάνη νὰ λέγεται ὅτι τάχα ἡ Δημοτικὴ δὲν ἔχει Γραμματικὴ καὶ Συνταχτικὸ, ὅτι μπορεῖ νὰ τὴ γράφει κανεὶς καὶ νὰ τὴ μιλεῖ ὅπως θέλει, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι οὔτε λογικὸ οὔτε εὐκόλο νὰ καθιερωθῆ ὡς ἐνιαῖο ἐκφραστικὸ ὄργανο τοῦ Ἔθνους. Ἄπορεῖ κανεὶς ὅταν ἀκούει αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα ἀπὸ μορφωμένους καὶ καλόπιστους ἀνθρώπους. Ἡ Δημοτικὴ μας, ἡ Νεοελληνικὴ Κοινὴ, ὅπως γράφεται ἀπὸ τοὺς δόκιμους συγγραφεῖς μας καὶ ὅπως μιλιέται στὰ ἀστικά κέντρα τῆς χώρας, καὶ Γραμματικὴ ἔχει καὶ Συνταχτικὸ, σταθεροὺς δηλαδὴ κα-

νόνες στο μεγαλύτερο αριθμό τῶν φαινομένων της, και τύπους για τὴ συνταχτικὴ πλοκὴ τοῦ φραστικοῦ της. Ἡ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς καθὼς και τὸ Συνταχτικὸ της ἔχουν γραφεῖ προπολλοῦ και δημοσιευτεῖ σὲ βιβλία ὀνομαστὰ και σοβαρά, πού εὐκόλα μπορεῖ νὰ τὰ προμηθευτεῖ ὁ καθένας. Ἄρκει, φυσικά, νὰ τὰ ζητήσῃ... Τὸ ὅτι σὲ μερικὲς περιπτώσεις ἔχει και ἡ Γραμματικὴ και τὸ Συνταχτικὸ τῆς Δημοτικῆς ἐξαιρέσεις ἢ πολυτυπία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀτοπο· αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὅλες τὶς γλώσσες τοῦ κόσμου, ἄλλοτε σὲ μικρότερο και ἄλλοτε σὲ μεγαλύτερο βαθμό, οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ λείπει ἐντελῶς ἀπὸ τὶς φυσικὲς γλώσσες—μόνο τὰ τεχνητὰ γλωσσικὰ συστήματα (π.χ. ἡ ἑσπεράντο) δὲν παρουσιάζουν τέτοιες «ἀνωμαλίες».

6. Εἶναι πλάνη νὰ πιστεύεται ὅτι μπορεῖ νὰ μιλήσῃ κανεὶς ἢ νὰ γράφῃ τὴ Δημοτικὴ σωστὰ, χωρὶς νὰ διδαχθεῖ και νὰ ἀσκηθεῖ. Τὸ ἐπιχείρημα : «μητρικὴ γλώσσα μας εἶναι· τὴν ἔχομε στὸ στόμα μας» δὲ σημαίνει ὅτι φτάνει ν' ἀνοίξουμε τὸ στόμα μας ἢ ν' ἀφήσουμε τὸ χέρι μας ἐλεύθερο, γιὰ νὰ τὴ μιλήσουμε και νὰ τὴν γράψομε καλά. Τὴ γλώσσα, ἀκόμη και τὴ μητρικὴ του, τὴ μαθαίνει ὁ ἄνθρωπος μὲ ὑπομονὴ και μὲ κόπο. Πολὺ περισσότερο, ὅταν—ὅπως συμβαίνει μ' ἐμᾶς στὴν Ἑλλάδα, ἐδῶ και αἰῶνες—ἄλλη μιλοῦμε στὸ σπίτι και ἄλλη διδασκόμαστε στὸ σχολεῖο ἢ διαβάζομε στὰ «ἐπίσημα» βιβλία. Ἡ ἀποφασίζομε λοιπὸν νὰ σπουδάσουμε τὴ Δημοτικὴ και νὰ γυμναστοῦμε νὰ τὴ γράφομε σωστὰ—ἢ ὄχι! Ἄλλὰ τότε δὲ θὰ φταίει ἡ γλώσσα ὅταν θὰ γράφεται στραβά, θὰ φταίμε ἐμεῖς πού δὲν ξέρομε νὰ τὴ γράφομε ὅπως πρέπει.

Δ'

ΝΑ ΤΩΡΑ τί συμβουλεύομε ὅλους ὅσοι ἔχουν ἐπίγνωση τῆς σοβαρότητας τοῦ ζητήματος και ἐπιθυμοῦν νὰ προσφέρουν τὴ βοήθειά τους, γιὰ νὰ βρεθεῖ τὸ συντομώτερο και νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ μόνη ἐπιστημονικὰ ὀρθὴ και ἔθνικα συμφέρουσα λύση του :

1. Μὴ λὲς ὅτι ἀπὸ πεποίθηση εἶναι δημοτικιστής, ἀλλὰ δὲ γράφεις τὴ δημοτικὴ, γιὰτὶ δὲν τὴ διδάχτηκες στὸ σχολεῖο ἢ γιὰτὶ δυσκολεύεσαι νὰ τὴ γράφεις ἢ γιὰτὶ ἡ Καθαρεύουσα σοῦ

ἔχει γίνει πιὰ συνήθεια καὶ μὲ αὐτὴν τελειώνεις γρήγορα τὴ δουλειά σου. Ἄν πιστεύεις καὶ ἀγαπᾷς τὴ Δημοτική, γράφε την. Ἄρχισε νὰ τὴ γράφεις παντοῦ καὶ πάντοτε, στὴν ἀλληλογραφία, στὰ ἄρθρα, στὶς μελέτες, ἀκόμα καὶ στὴν ὑπηρεσία σου—καὶ μόνο στὰ κείμενα, ὅπου ὁ Νόμος τὴν ἐπιβάλλει (κρατικὰ ἔγγραφα, δικαστικὲς ἀποφάσεις κλπ.), ἐξακολούθησε νὰ γράφεις τὴν Καθαρεύουσα. Στὴν ἀρχὴ θὰ δυσκολευτεῖς καὶ θὰ πηγαίνεις ἀργά· ὕστερα θὰ γυμναστεῖς, θὰ συνθηθίσεις καὶ θὰ γράφεις γρήγορα.

2. Παράλληλα ἀρχισε νὰ σπουδάζεις συστηματικὰ καὶ μὲ ὑπομονὴ τὴ Δημοτική, ὅπως ἔχει σήμερα καλλιεργηθεῖ καὶ διαμορφωθεῖ γιὰ νὰ ἱκανοποιεῖ ὅλες τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους. Προμηθέου ἀμέσως καὶ μελέτησε τὴ Γραμματικὴ καὶ τὸ Συνταχτικὸ τῆς. Ἡ καλύτερη Γραμματικὴ τῆς εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔγραψε μὲ ἐντολὴ τοῦ Κράτους μιὰ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ εἰδικούς μὲ πρόεδρο τὸν αἰμνηστο Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Ὑπάρχει καὶ ἐπιτομὴ τῆς, μικρὴ καὶ εὐχρηστὴ. Τὸ καλύτερο Συνταχτικὸ τῆς Δημοτικῆς εἶναι ἡ «Νεοελληνικὴ Σύνταξις» τοῦ αἰμνηστοῦ Ἀχιλλεῖα Τζάρτζανου. Καὶ τὰ δύο ἔργα ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν «Ὄργανισμὸ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων», καὶ εὐκόλα μπορεῖς νὰ τὰ προμηθευτεῖς. Στὰ βιβλία αὐτὰ θὰ βρεῖς, καὶ τὴ θεωρητικὴ ἀνάλυση καὶ τὶς πραχτικὲς ἐφαρμογές. Νὰ τὰ ἔχεις στὸ πλευρό σου καὶ σ' αὐτὰ νὰ καταφεύγεις γιὰ κάθε δυσκολία σου.

3. Γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ γράφεις σωστὰ καὶ ὁμορφα τὴ Δημοτική, πρέπει νὰ μελετᾷς μὲ προσοχὴ (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γραμματικὴ καὶ τὸ Συνταχτικὸ τῆς) καὶ κείμενα δόκιμων συγγραφέων μας, παλαιότερων καὶ σύγχρονων, λογοτεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ, γραμμένα σὲ καθαρὴ καὶ γλαφυρὴ Δημοτική. Ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ ρουτίνα τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριό μας κινδυνεύει νὰ χάσει τὴν εὐαισθησία του, καὶ τὸ κεφάλι μας ἔχει γεμίσει ἀπὸ «φράσεις στερεότυπες» (στὴν Καθαρεύουσα τῆς γραφειοκρατίας) ποὺ ἔρχονται εὐκόλα στὴ γλώσσα μας. Πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦμε ἀπ' αὐτὰ τὰ κλισιὰ—καὶ ὁ καλύτερος τρόπος εἶναι νὰ λούσομε τὴν ψυχὴ μας μέσα στὶς καθαρὲς, δροσερὲς πηγὲς τῆς γλώσσας μας. Εὐτυχῶς ὁ ἐντεχνος λόγος μας, ἔχει ἐξαιρετὲς σελίδες γι' αὐτὴ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου μας.

4. Βάλε καλά στο νοῦ σου ὅτι γλώσσα δὲν εἶναι οἱ λέξεις, εἶναι τὸ τυπικό, ἡ ὑφή τοῦ λόγου. Λέξεις πλάθονται κάθε τόσο νέες, ὅταν δημιουργοῦνται νέες ἔννοιες ἢ μεταφέρονται ἀπὸ τῆ μιὰ γλώσσα στὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς ποὺ ζητοῦν νὰ ἰκανοποιηθοῦν μὲ μιὰ γρήγορη καὶ εὐκόλη συνεννόηση. Ἡ Δημοτικὴ λοιπὸν (ὅπως καὶ ἡ Καθαρεύουσα) δὲν εἶναι ὑπόθεση λέξεων—μὲ τὸ ἴδιο λεξιλόγιο μπορεῖ νὰ δουλεύει καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη. Ἡ διαφορὰ εἶναι ἄλλοῦ—στὴ δομῆ, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, δηλαδὴ στὴ Γραμματικὴ καὶ στὸ Συνταχτικὸ. Δημοτικὴ δὲ γράφει ὅποιος ἀναζητεῖ λαϊκὲς («χωριάτικες») λέξεις καὶ αὐτὲς μόνο μεταχειρίζεται—γιατὶ τότε καταδικάζει τὴν ἔκφρασή του σὲ μιὰν ἀπελπιστικὴ φτώχεια. Καὶ ἀπὸ τὴν Καθαρεύουσα καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρχαία, ἀκόμη καὶ ἀπὸ σύγχρονες ξένες γλώσσες (ὅπως γίνεται λ.χ. στὴν τεχνική, στὸ ἐμπόριο, στὴ ναυτιλία κλπ.) μπορεῖς νὰ παίρνεις λέξεις, ὅταν ἀποδίνουν μὲ ἀκρίβεια τὸ νόημά σου· θὰ τὶς προσαρμόσεις ὁμως στὸ τυπικὸ τῆς Δημοτικῆς, θὰ τὶς ὑποχρεώσεις νὰ πειθαρχήσουν στὴ γραμματικὴ καὶ στοὺς συνταχτικούς κανόνες τῆς—καὶ τότε θὰ ἔχεις Δημοτικὴ σωστή.

5. Ὅταν πᾶς νὰ γράψεις κάτι στὴν Δημοτικὴ, νὰ τὸ στοχάζεσαι εὐθὺς ἐξαρχῆς μέσα στὴν ὑφή τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας, φέρνοντάς το κοντὰ στὸ γλωσσικὸ αἰσθημά σου. Μὴν τὸ σκέπτεσαι στὴν Καθαρεύουσα, καὶ προπάντων μὴν τὸ διατυπώνεις στὴν Καθαρεύουσα γιὰ νὰ τὸ μεταφράσεις ὕστερα στὴ Δημοτικὴ, γιατί τότε συνήθως ἀλλάζουν μόνο ἐξωτερικὸ φόρεμα οἱ φράσεις, ἡ οὐσία τους μένει ὅπως καὶ πρὶν καθαρανουσιάνικη. Αὐτὸ παθαίνουν ὅσοι πιστεύουν ὅτι μποροῦν ν' ἀλλάξουν τὶς καταλήξεις ἢ τὴ σειρά τῶν λέξεων ἢ νὰ βάλουν στὴ θέση ἑνὸς καθαρανουσιάνικου τύπου τὸν δημοτικὸ, γιὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Καθαρεύουσα στὴ Δημοτικὴ. Λάθος. Παράδειγμα: «Κατ' ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως μετετέθη ἡ ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων ἀπὸ τῆς 3ης εἰς τὴν 12ην Σεπτεμβρίου». Ἄν ἐξωτερικὰ μετατρέψομε τὴ φράση αὐτὴ χωρὶς ν' ἀλλάξομε ὀλόκληρο τὸ χτίσιμό της δὲν θὰ ἔχομε Δημοτικὴ, παρὰ μιὰ μασκαρεμένη Καθαρεύουσα, αὐτὴν ποὺ δυστυχῶς τὴ συνταντοῦμε συχνὰ σὲ κείμενα προχειρογραμμένα. Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι δημοτικὴ ἡ φράση: «Ὑστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων μετετέθηκε ἀπὸ τὶς τρεῖς στὶς δώδεκα Σεπτεμβρίου». Πρέπει ν' ἀλ-

λάξει από την αρχή και ολοκληρη ή δομή της, για να γίνει γνήσια δημοτική: «Ἡ Κυβέρνηση ἀποφάσισε οἱ ἐξετάσεις ν' ἀρχίσουν στις 12 καὶ ὄχι στις 3 Σεπτεμβρίου».

6. Μὴ ἀνακατώνεις τὰ δύο γλωσσικά συστήματα, μὴ νοθεύεις δηλαδή τὴ Δημοτικὴ μὲ καθαρευουσιάνικους τύπους ἢ τὴν Καθαρεύουσα μὲ τύπους δημοτικούς. Γιατὶ τὸ ἀνακάτωμα τοῦτο ψευτίζει τὴ γλώσσα, καὶ ὄχι μόνο δὲ φέρνει πιὸ κοντὰ στὴν ὀριστικὴ λύση τοῦ προβλήματος (ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ «διαλλαχτικοί», ὡς ἓνα εἶδος «πολιτικῆς συμβιβασμοῦ τῶν ἄκρων»), παρὰ καθιερώνει καὶ διαιωνίζει τὴ γλωσσικὴν ἀναρχία. Ἡ γλώσσα θέλει ἐνότητα καὶ πειθαρχία, ἔτσι μόνο μποροῦμε νὰ τὴ διδάσκομε στοὺς νέους ἀποτελεσματικά, καὶ νὰ καταλαβαίνομε ὅλοι τί λέμε. Ἄν δὲ θέλεις ἢ δὲν μπορεῖς νὰ γράφεις Δημοτικὴ—σωστή, καθαρὴ, πειθαρχημένη, τότε γράφε Καθαρεύουσα—ὀρθόδοξη καὶ ἀνόθευτη. Ἔτσι, ἂν δὲ βοηθεῖς μὲ τὴν προσωπικὴ σου συμβολὴ νὰ λυθεῖ τὸ πρόβλημα, δὲ γίνεσαι σύμμαχος ἐκείνων ποὺ ἐπίτηδες προσπαθοῦν νὰ τὸ βάλουν σὲ στραβὸ δρόμο, γιὰ νὰ προκαλέσουν τὴ σύγχυση καὶ τὴν ἀκαταστασία, καὶ ὕστερα νὰ φωνάξουν: «Μόνη σωτηρία ἀπὸ τὸ χάος, ἢ ἐπιστροφή στὴν... καθαρὴ Καθαρεύουσα».

7. Μὴ σκανδαλίζεσαι ὅταν βλέπεις ἀκόμη καὶ σὲ κείμενα δόκιμων συγγραφέων τῆς Δημοτικῆς, κάποιαν ἀβεβαιότητα στὴν τήρηση τῶν κανόνων ἢ πολυτυπία καὶ παραλλαγές. Αὐτὸ συνήθως συμβαίνει ὄχι σὲ οὐσιαστικά θέματα δομῆς τοῦ λόγου, παρὰ σὲ δευτερεύοντα στοιχεῖα του: στὴν ὀρθογραφία, στὸν τονισμό, σὲ μερικὲς καταλήξεις ὀνομάτων καὶ ρημάτων ὅπου ἢ ὀρθόδοξη λύση ἐνοχλεῖ κάποτε τὰ κακοσυνηθισμένα αὐτιά κλπ. Ἡ ἀνωμαλία εἶναι προσωρινή, θὰ ἐξακολουθήσει ὅσο δὲ δίνουμε ὀριστικὴ λύση στὸ γλωσσικὸ μας πρόβλημα καὶ θὰ λείψει ὅταν πιὰ ἢ Δημοτικὴ καθιερωθεῖ καὶ ἀρχίσει νὰ διδάσκεται συστηματικὰ στὸ σχολεῖο. Ὅσοι παίρνουν ἐπιχειρήματα ἀπ' αὐτὴ τὴν κατὰ βᾶθος ἀσήμαντη ἀταξία γιὰ νὰ πλήξουν τὴ Δημοτικὴ, ξεχνοῦν ἢ κάνουν πῶς ξεχνοῦν ὅτι ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦτο πέρασαν ὅλες οἱ μεγάλες γλώσσες τοῦ κόσμου, καὶ ἀποσιωποῦν ὅτι σὰ ζωντανὸς ὀργανισμὸς ἢ γλώσσα ἀπὸ τὴ φύση της ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ της κάποιες ἐλευθερίες ποὺ ἀγωνίζονται τὰ «Λεξικά τῶν Ἀκαδημιῶν» νὰ τὶς κρατήσουν μέσα σὲ θεμιτὰ ὅρια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Τῆς νεοελληνικῆς ζωντανῆς γλώσσας, τῆς κοινῆς, δηλ. πανελληνίας, δημοτικῆς τὴν εἰκόνα, τὴ φυσιογνωμία, τὰ χαρακτηριστικά, τοὺς κανόνες μᾶς ἔδωσε μὲ τὸ ἔργο του —ἔπειτ' ἀπὸ ἄλλους, μὰ καλύτερα καὶ συστηματικότερα ἀπ' ὅλους— ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης. Ἔπειτ' ἀπὸ δεκαετιῶν μελέτη καὶ προετοιμασία, ἔπειτ' ἀπὸ ἀκριβολογημένο ζύγισμα καὶ ξεδιάλεγμα τῶν κοινῶν ἀπὸ τὰ ἰδιοματικά, καθὼς καὶ ἐκείνων τῶν λόγιων μορφολογικῶν στοιχείων ποὺ δὲ θὰ μπορούσαν νὰ λείψουν ἀπὸ τὴν κοινὴ δημοτικὴ, συνεργάστηκε στὸ τέλος καὶ μὲ ἄλλους καὶ προχώρησε στὴ σύνταξη ἐνὸς πολύτιμου βιβλίου· ἔχει τὸν τίτλο *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ* (τῆς *Δημοτικῆς*) καὶ τὴν ἔκδοσή του τὴν ἔκαμε στὰ 1941 ὁ «Ὄργανισμὸς ἐκδόσεως σχολικῶν βιβλίων».

Ἡ *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ* τοῦ Τριανταφυλλίδη καὶ τῶν συνεργατῶν του — αὐτὴ θὰ ἐννοοῦμε ὅταν σ' αὐτὲς τίς *Ὁδηγίες* θὰ λέμε *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ*—δὲν εἶναι καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι γραμματικὴ τῆς καθαρῆς, δηλ. τῆς λαϊκῆς νεοελληνικῆς· γιατί ἀπὸ τὴ λόγια παράδοση μπῆκαν στὴν κοινὴ δημοτικὴ, ὄχι μόνον στὸ λεξιλόγιο παρὰ καὶ στὴ φθογγολογία καὶ στὸ τυπικὸ της, μερικὰ στοιχεῖα ποὺ δὲν μπορούν πιά νὰ λείψουν καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἡ *Γραμματικὴ* δὲν μπορούσε νὰ τ' ἀγνοήσει.

Και ἔδῳ ἀκριβῶς εἶναι τὸ λεπτὸ καὶ δύσκολο σημεῖο. Ποιὰ λόγια στοιχεῖα εἶναι ἀναγκαῖα; Δὲ μιλοῦμε φυσικὰ γιὰ τὸ λεξιλόγιο, ποὺ χρειάζεται ἀδιάκοπο ἐμπλουτισμὸν, ἀνάλογο μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν καιρῶν· τὸν ἐμπλουτισμὸν αὐτὸν τὸν πετυχαίνουμε εὐκόλα ἀντλώντας σχεδὸν ἐλεύθερα ἀπὸ τῆς λόγια παράδοσης, φτάνει ν' ἀποφεύγουμε τὴν ὑπερβολήν, τὴν λεξιθηρικὴν ἐπίδειξιν σοφίας, τὴν χρησιμοποίησιν λέξεων ποὺ γι' αὐτὲς ὑπάρχουν ἀντίστοιχες λαϊκῆς. Μιλοῦμε γιὰ τὰ φθογγολογικὰ λόγια στοιχεῖα καὶ προπάντων γιὰ τοὺς ἀρχαίκοις τύπους. Βέβαια τὸ ἰδανικὸν θὰ ἦτανε νὰ μπορούσε ἡ δημοτικὴ νὰ προσαρμοσθεῖ στὸ τυπικὸν τῆς ὅλης τῆς λόγιαι λέξεις ποὺ θὰ χρειαζόταν· ἡ γλῶσσα θὰ εἶχε τότε ἀπόλυτη ἀρμονία καὶ τάξιν, καὶ ἡ ἐκμάθησις καὶ χρῆσις τῆς θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλες. Δυστυχῶς, ὅπως ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει. Ὁ Ψυχάρης ἤρθε πολὺ ἀργά. Ἐπρεπε νὰ γεννιόταν ἕνας Ψυχάρης μερικῆς δεκαετίας προτύτερα, πρὶν ὁ λογιωτατισμὸς νὰ κάμει τὴν διάβρωσιν ποὺ ἔκαμε.

Ἔτσι τὸ ζήτημα εἶναι: Πόσους καὶ ποιοὺς λόγιους τύπους θὰ δεχτοῦμε; Ἄν δὲ δεχτοῦμε ὅσους χρειαζόμαστε, κάνουμε βίαιες προσαρμογὰς ποὺ ἐνοχλοῦν τὸ δημιουργημένον, τὸ κακὰ δημιουργημένον ἔστω, γλωσσικὸ αἴσθημα· ἂν ἀνοίξουμε τὶς θύρας διάπλατες καὶ δεχτοῦμε ὅσους ὅσους, ἀλλοιώνουμε τὴν φυσιογνωμίαν τῆς γλώσσας μας, φέρνουμε μεγάλη πολυτυπία καὶ ἀναρχία, φτάνουμε στὸ χάος, καὶ τὴν γλῶσσαν κανεὶς πιά δὲν μπορεῖ νὰ τὴν μάθει καὶ νὰ τὴν μεταχειριστεῖ ἀνθρωπινά.

Καὶ ἔδῳ εἶναι ἡ θετικὴ προσφορὰ τῆς Ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ῆ ς Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ ς. Κράτησε τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στίς δύο ἀντίπαλας ροπές, φύλαξε τὸ σωστὸ μέ-

τρο. Τέλεια; Ἀνθρώπινο ἔργο εἶναι, καὶ μπορεῖ ἓνας, παίρνοντας ξανά τὴ ζυγαριὰ στὸ χέρι του, νὰ βρεῖ πὼς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σὲ μερικὰ σημεῖα, χρειάζεται κάποια ἀλλαγὴ· ἀλλ' ἂν εἶναι δίκαιος καὶ καλόπιστος, καὶ ἂν σκεφτεῖ πὼς ἡ γλῶσσα εἶναι ὄργανο ὄλου τοῦ λαοῦ, πὼς ὄλα τὰ Ἑλληνόπουλα πρέπει νὰ τὴ μαθαίνουν καὶ νὰ τὴ μεταχειρίζονται σωστά, θὰ ἀναγνωρίσει, ἐλπίζουμε, πὼς, καὶ ἂν ὑπάρχουν σημεῖα ποὺ θέλουν βελτίωση, αὐτὰ θὰ εἶναι ἐλάχιστα.

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ εἶναι ὑπεύθυνος καὶ φωτεινὸς ὁδηγὸς γιὰ τὴν καλὴ χρῆση τῆς γλώσσας μας. Ἀλλὰ εἶναι βιβλίον διεξοδικό, πολυσέλιδο, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ εἶχαν τὴν ὑπομονὴ νὰ σκύβουν ἐπάνω του καὶ νὰ τὸ μελετήσουν σοβαρὰ δὲν εἶναι πολλοί, μολονότι δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν αὐτὸ τὸ χρέος. Ὁ Τριανταφυλλίδης τὸ ἤξερε καὶ σύνταξε, γιὰ προχειρότερο βοήθημα, μιὰ μικρὴ γραμματικὴ, ἐπιτομὴ τῆς μεγάλης. Εἶναι ἡ Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ 1949. Δυστυχῶς καὶ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τὶς διακόσιες περίπου σελίδες εἶναι ἀνθρωποι ποὺ τὶς βρίσκουν πολλές. Εἴμαστε, βλέπετε, βιαστικοὶ καὶ πολυάσχολοι.

Τί πρέπει νὰ γίνῃ; Κάνουμε σήμερα μιὰ νέα προσπάθεια καὶ προσφέρουμε αὐτὲς τὶς Ὁδηγίες. Περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς δὲν ἔρχονται γιὰ ἀντικατάσταση τῶν βιβλίων ποὺ ἀναφέραμε· ἀπεναντίας μάλιστα θὰ θέλαμε νὰ εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη ὑπόμνηση· νὰ θυμίζουν στοὺς ἀναγνώστες τοὺς πὼς ὑπάρχουν τὰ ἀξιόλογα, τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα ἔργα, καὶ πὼς γιὰ μιὰ ὀλοκληρωμένη γλωσσικὴ κατάρτισίν τοὺς αὐτὰ πρέπει νὰ μελετοῦν.

Βασισμένες στῶν δύο ἐκείνων βιβλίων τὰ διδάγματα, φιλοδοξοῦν μόνο νὰ γίνουν ἓνα, ἀκόμη πιὸ σύντομο καὶ εὐχρηστο, βοήθημα γιὰ ὅσους, μολοντί ἔχουν τὴν καλὴ διάθεση, δὲ βρίσκουν σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμή τὸν καιρὸ νὰ ζητήσουν σ' ἐκεῖνα τὴ λύση τῶν ἀποριῶν τους. Γι' αὐτὸ δὲν ἀποβλέπουν σὲ πληρότητα. Προσπαθοῦν βέβαια νὰ δώσουν μιὰ ξεκάθαρη εἰκόνα τῶν κλιτικῶν συστημάτων τῆς γλώσσας μας, ἰδίως τῆς κλίσης τῶν οὐσιαστικῶν, ἐπειδὴ ὠφέλιμο εἶναι ὁ καθένας ποὺ γράφει νὰ ἔχει πάντα ζωντανὴ αὐτὴ τὴν εἰκόνα στὸ νοῦ του, κυρίως ὅμως θυμίζον καὶ προβάλλουν ἐκείνους τοὺς γραμματικὸς κανόνες ποὺ τοὺς παραβαίνουν συχνότερα ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν.

Ὅσο γιὰ τὴν ὀρθογραφία, δίνουν πληροφορίες γιὰ ὅσα ὀρθογραφικὰ ζητήματα σχετίζονται μὲ τὰ γραμματικὰ φαινόμενα ποὺ ἐξετάζονται κάθε φορά. Γιατὶ τέλειος ὀρθογραφικὸς ὀδηγὸς μπορεῖ νὰ εἶναι μόνο ἓνα ὀρθογραφικὸ λεξικό. Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ ἔχει καθιερώσει ἓνα καλὰ μελετημένο ὀρθογραφικὸ σύστημα· εἶναι ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία μὲ μερικὲς ἀπλοποιήσεις. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς Γραμματικῆς ἔδειξαν καθαρότερα πὼς λίγες ἀκόμη ἀπλοποιήσεις μποροῦν νὰ γίνουν· τίς σημειώσαμε στοὺς παραγράφους 37, 41 καὶ 42 τῶν Ὁδηγίων μας. Πολὸ σημαντικότερο βῆμα θὰ ἦταν ἡ τονικὴ μεταρρύθμιση. Σὲ τοῦτες τίς Ὁδηγίες μας δὲν προχωροῦμε ὡς αὐτή. Θὰ δώσουμε ὅμως στὸ τέλος, χωριστά, καὶ τοὺς κανόνες τῆς μονοτονικῆς γραφῆς γιὰ ὅσους θὰ εἶχαν τὴ διάθεση νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν.

Ὁ γλωσσικὸς τύπος ποὺ δίνουμε εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καθιέρωσαν ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ

καὶ ἡ ἐπιτομή της· σὲ λίγα μόνο σημεῖα ἀπομακρυνόμαστε ἀπ' αὐτήν, ἐπειδὴ ἔχουμε τὴ γνώμη πὺς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει κάποια μεγαλύτερη ἀνοχὴ λόγιων τύπων.

Πρὶν κλείσουμε τὴ σύντομη αὐτὴ εἰσαγωγὴ, πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε μιὰ πλάνη. Μερικοὶ ὁπαδοὶ τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας, ὅταν τοὺς ρωτήσεις γιατί ἔβαλαν στὸ γραπτὸ τους μιὰ λόγια λέξη μὲ τὸν ἀρχαϊκὸ της τύπο, ἐνῶ ὑπάρχει συνώνυμη λαϊκὴ ἢ ἡ ἴδια ἢ λόγια, προσαρμοσμένη ὅμως στὸ νεοελληνικὸ τυπικὸ, ἀπαντοῦν: «Ἔτσι λέγεται, κι ἐγὼ γράφω ὅπως μιλοῦμε.»

Σ' αὐτοὺς παρατηροῦμε: Ὁχι, δὲ λέγεται ἔτσι κάποιον κάποιον μπορεῖ, ἐξαιρετικὰ καὶ χωρὶς συνέπεια, ν' ἀκουστεῖ καὶ ἔτσι, ἀλλὰ συνήθως, κανονικὰ, ἀπὸ γραμματισμένους καὶ ἀγράμματους, λέγεται ἄλλιως. Μπορεῖ βέβαια ν' ἀκούσεις ἔξαφνα ἕνα ἠκυρώθη ἢ ἀπόφασις, ἀλλὰ χίλιες φορὲς συχνότερα καὶ τὸν ἀόριστο αὐτὸν θὰ τὸν ἀκούσουμε μὲ τὸ νεοελληνικὸ τύπο του (ἠκυρώθηκε) καὶ τὸ οὐσιαστικὸ θὰ τὸ ποῦμε καὶ θὰ τὸ ἀκούσουμε ἀπόφαση.

Τί θὰ γίνεῖ λοιπόν; Θὰ γράφουμε ἀνάκριση καὶ ἀνάκρισις, ἀνάσταση καὶ ἀνάστασις, γέννηση καὶ γέννησις, κίνηση καὶ κίνησις, παράστασις καὶ παράσταση, ἀκυρώθηκε καὶ ἠκυρώθη, ἀθωώθηκε καὶ ἠθωώθη, κλειδώθηκε καὶ ἐκλειδώθη, ξημερώθηκε καὶ ἐξημερώθη, τσακώθηκε καὶ ἐτσακώθη; Αὐτὰ δὲν εἶναι σοβαρὰ πράγματα. Ἡ γλῶσσα θέλει ἐνότητα, θέλει τάξη καὶ κανόνα. Ἡ ζωντανὴ νεοελληνικὴ ἔχει τὴ μορφὴ της, τὴ φυ-

σιογνωμία της, και δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀλλοιώνουμε ἔτσι ἐπιπόλαια. Τὸ καθήκον μας εἶναι νὰ τὴν καλλιεργοῦμε πάνω στὸ φυσικὸ της ἔδαφος, μέσα στὸ φυσικὸ της κλίμα· λόγια στοιχεῖα στὸ τυπικὸ της δεχόμεστε μόνον ὅπου εἶναι πραγματικὴ ἀνάγκη, ὅπου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλιῶς.

Νὰ ἀκουστεῖ μπορεῖ ὅτιδήποτε. "Ὅταν ἓνας ξέρεῖ ξένες γλώσσες, μπορεῖ, ἐκεῖ πού μιλεῖ, νὰ ῥθει στὴν ἄκρη τῆς γλώσσας του μιὰ ξένη λέξη, πρὶν ἔρθῃ στὸ νοῦ του ἢ ἀντίστοιχη λέξη τῆς μητρικῆς του γλώσσας· μπορεῖ μάλιστα νὰ τύχει ἢ ξένη αὐτὴ λέξη νὰ χρωματίζει λεπτότερα, πιστότερα ἐκεῖνο πὸ ἔχεις στὸ νοῦ σου. Αὐτὸ σημαίνει πὸς μποροῦμε νὰ παίρνομε ἐπιπόλαια, πρόχειρα καὶ ἀνεξέταστα ὅποιες ξένες λέξεις μᾶς ἔρθουν στὸ νοῦ καὶ νὰ παραγεμίζουμε μ' αὐτὲς τὰ γραπτὰ μας ;

Πρέπει νὰ καταλάβουμε πὸς τὸ ἴδιο γίνεται μὲ τοὺς ἀρχαῖκούς ἑλληνικούς τύπους. Βέβαια τὰ ἀρχαῖα δὲν εἶναι ξένα γιὰ μᾶς καὶ ὁ πλουτισμὸς τῆς νέας γλώσσας ἀπὸ τὴν ἀρχαία, ὅπου ἔγινε ὅπως ἔπρεπε, ἦταν καὶ εἶναι μιὰ εὐλογία. Οἱ τύποι ὅμως τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς πὸν χάθηκαν εἶναι γιὰ τὸ αἶσθημα τοῦ νέου "Ἕλληνα ξένοι, καὶ ἢ ἀνεξέταστη εἰσδοχὴ λόγιων λέξεων μὲ τὸν ἀρχαῖκὸ τύπο τους ὀδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδο γλωσσικὸ λαβύρινθο.

Ἡ φρόνηση, ἢ μέριμνα γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ μας, γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὴν ὁμαλή, τὴ φυσιολογικὴ ἀνάπτυξη τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῶν παιδιῶν μας, ἀπαιτοῦν νὰ σεβαστοῦμε τὸν κανόνα. Καὶ ὁ κανόνας ὑπάρχει. Φτάνει νὰ θελήσουμε ν' ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας γιὰ νὰ τὸν δοῦμε. Τὰ λόγια μορφολογικὰ στοιχεῖα πὸν εἶναι ἀπαραίτητα ἔχουν ἐπισημανθεῖ καὶ ἐντοπιστεῖ. "Ἄς μὴν προχωροῦμε σὲ μεγαλύτερες ἀνωμαλίες.

ΦΘΟΓΓΟΙ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ

1. Φθόγγοι και γράμματα. Είναι αναγκαίο τὸ καθαρὸ ξεχώρισμα τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν. Οἱ φθόγγοι εἶναι φωνές. Τοὺς λέμε καὶ τοὺς ἀκοῦμε. Τὰ γράμματα, σύμβολα τῶν φθόγγων, τὰ σημειώνουμε καὶ τὰ βλέπουμε. Σὲ μιὰ ἰδανικὴ φωνητικὴ γραφῆ, φθόγγοι καὶ γράμματα θ' ἀντιστοιχοῦν πέρα γιὰ πέρα· ὅσοι οἱ φθόγγοι, τόσα καὶ τὰ γράμματα· ὁ κάθε φθόγγος θὰ παρασταίνεται μὲ ἓνα μόνο γράμμα, πάντα τὸ ἴδιο· τὸ κάθε γράμμα θὰ συμβολίζει ἓνα μόνο φθόγγο, πάντα τὸν ἴδιο. Στὴ γραφῆ τῆς γλώσσας μας, γραφῆ ἱστορικὴ, ἢ ἀντιστοιχία πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι τέλεια· ἔχουμε γράμματα περιττὰ (λ.χ. ω πλᾶι στὸ ο) καὶ φθόγγους χωρὶς ἀντίστοιχα γράμματα γιὰ νὰ τοὺς παραστήσουν (λ.χ. γκ, μπ, ντ, τσ, τζ).

Σ' αὐτὲς τὶς Ὁδηγίες, ὅταν θέλουμε νὰ μιλήσουμε γιὰ ἓνα φθόγγο, κλείνουμε σὲ παρένθεση ἓνα ἀπὸ τὰ γράμματα ποὺ τὸν συμβολίζουν. Ἔτσι, (ι) εἶναι ὁ φθόγγος ποὺ συμβολίζεται μὲ διάφορους τρόπους : ι, η, υ, ει, οι, υι.

2. Σύμφωνα σιγμαῖα καὶ σύμφωνα ἑξακολουθητικά. Σιγμαῖα : κ, γκ, π, μπ, τ, ντ, τσ, τζ. Ἐξακολουθητικά : γ, χ, β, φ, δ, θ, σ, ζ, λ, ρ, μ, ν. Τὸ ξεχώρισμα αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο, προπάντων γιὰ νὰ ξέ-

ρουμε ποῦ μπαίνει καί ποῦ ὄχι τὸ τελικὸ ν: δὲν καίω, δὲ γράφω.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ὁ πρῶτος φθόγγος τῶν διπλῶν γραμμάτων ξ καὶ ψ εἶναι στιγμιαῖος (κ, π) καὶ γι' αὐτό, στὸν κανόνα τοῦ τελικοῦ ν, λογαριάζονται κι αὐτὰ μαζί μὲ τὰ στιγμιαῖα σύμφωνα.

3. Τελικὸ ν. Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἑνας εἶναι ἕναν ἢ ἕνα ἀνάλογα μὲ τὸν ἀρχικὸ φθόγγο (ὄχι τὸ γράμμα) τῆς ἀκόλουθης λέξης. Ἔχει ν ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆεν ἢ στιγμιαῖο σύμφωνα ἢ ξ ἢ ψ· δὲν ἔχει ν ὅταν ἀκολουθεῖ ἐξακολουθητικὸν σύμφωνο: ἕναν ἄνθρωπο, ἕναν ὄμηρο, ἕναν οὐλαμό, ἕναν ἔμπορο, ἕναν ἥρωα, ἕναν κῆπο, ἕναν γκιόνη, ἕναν ποταμό, ἕναν μπαλτά, ἕναν τόμο, ἕναν ντροπαλὸ ἄνθρωπο, ἕναν τσαλαπετεινό, ἕναν τζίτζικα, ἕναν ξένο, ἕναν ψαλμό, ἀλλὰ ἕνα γλύπτη, ἕνα χρονο, ἕνα βασιλιά, ἕνα φαρμακοπώλη, ἕνα δρόμο, ἕνα θάλαμο, ἕνα σωτήρα, ἕνα ζωέμπορο, ἕνα ληστή, ἕνα ράφτη, ἕνα μῆρα, ἕνα νικητή. Ἔτσι καὶ κανέναν ἄνθρωπο, ἀλλὰ κανένα μῆρα.

Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο παθαίνουν καὶ οἱ ἀκόλουθεσ λέξεις: Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο τὸ(ν): τὸν ἄγγελο, τὸν κηπουρό, τὸν Γκαῖτε, τὸν Μποντελαίρ, τὸν Ντοστογιέβσκι, τὸν Τσόρτσιλ, τὸν τζίτζικα, τὸν ξιφομάχο, τὸν φαρά, ἀλλὰ τὸ γεωργό, τὸ χρεώστη, τὸ βιοπαλαιστή, τὸ φάρο, τὸ διαιρέτη, τὸ θεατή, τὸ σπουργίτη, τὸ ζωγράφο, τὸ λαό, τὸ ρυθμό, τὸ μηνυτή, τὸ νόμο.

Τὸ θηλυκὸ ἄρθρο τή(ν): τὴν αἴθουσα, τὴν κυρία, τὴν γκάφα, τὴν Πηνελόπη, τὴν μπλούζα, τὴν τιμωτήτα, τὴν ντροπή, τὴν τοιγογραφία, τὴν Τζιά, τὴν ξηρά,

τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὴ γλώσσα, τὴ χλόη, τὴ βουλή, τὴ φωνή, τὴ δωρεά, τὴ θεωρία, τὴ στροφὴ, τὴ ζωὴ, τὴ Λάρισα, τὴ Ρώμη, τὴ μηχανή, τὴ νομοθεσία.

Ἡ θηλυκὴ ἀντωνυμία τῆ(ν): τὴν εἶδα, τὴν κοιτάζω, τὴν γκρεμίζω, τὴν πολεμῶ, τὴν μεπερδεύω, τὴν τιμῶ, τὴν ντρέπομαι, τὴν τσακίζω, τὴν ξεραίνω, τὴν ψεκάζω, ἀλλὰ τὴ γράφω, τὴ χαιρετῶ, τὴ βλέπω, τὴ φοβοῦμαι, τὴ δείχνω, τὴ θεωρῶ, τὴ στηρίζω, τὴ λεηλατῶ, τὴ ρωτῶ, τὴ μαθαίνω, τὴ νιώθω.

Τὰ ἄκλιτα δέ(ν), μή(ν), σά(ν): δὲν ἔχω, δὲν κοπιάζω, δὲν γκρεμίζω, δὲν περιμένω, δὲν μπορῶ, μὴν τυλίξεις, μὴν ντρέπῃσαι, μὴν τσαλακώνεις, σὰν ξεπνήσει, σὰν ψηφιστεῖ, ἀλλὰ δὲ γράφω, δὲ χαρίζω, δὲ βοηθῶ, δὲ φεύγω, δὲ δοκιμάζω, δὲ θεωρῶ, δὲ στρώνω, δὲ ζητῶ, δὲ λύνω, δὲ ρίχνω, δὲ μένω, δὲ νυστάζω, μὴ γέρνεις, μὴ χαιρέσαι, μὴ βαριέσαι, μὴ φοβᾶσαι, σὰ νυρίσετε, σὰ δεῖτε, σὰ σκοτώσετε, σὰ μιλήσουν, σὰ νυστάξουν.

Ἡ αἰτιατικὴ (ὄχι καὶ ἡ ὀνομαστικὴ) μιὰ μπορεῖ νὰ πάρει τελικὸ ν ὅταν ἀκολουθεῖ α: μιὰν ἀγάπη, μιὰν ἀλλοίωση.

Τὸ τελικὸ ν μπορεῖ νὰ φυλαχτεῖ στὴν ἐνικὴ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ πολλῶν ἀντωνυμιῶν, ἀντωνυμικῶν καὶ ἄλλων ἐπιθέτων, προπάντων ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν ἢ στιγμιαῖο σύμφωνο, ποτὲ ὅμως στὴν αἰτιατικὴ οὐσιαστικῶν: ὅποιον δεῖς, κάποιον βοήθησα, σὲ ἄλλον τόνο, αὐτὸν τὸ λαό, πολλὸν κόσμος, τέλειον ὄρισμό.

4. Συμφωνικὰ συμπλέγματα. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὀκτώ, ἐμεῖς λέμε ὄχτώ. Συμφωνικὸ συμπλέγμα χτ

δὲν εἶχαν ἐκεῖνοι, καὶ συμφωνικὸ σύμπλεγμα κτ δὲν ὑ-
 πάρχει σὲ καμιά γνήσια νεοελληνική, λαϊκὴ λέξη, σὲ λέ-
 ξη δηλ. ποὺ νὰ τὴν κληρονόμησε ὁ λαὸς ἀπευθείας ἀπὸ
 τὴν ἀρχαία ἢ ποὺ νὰ τὴν ἔπλασε ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ στὴν
 τωρινὴ κοινὴ δημοτικὴ ὑπάρχουν, πλᾶι στὶς καθαυτὸ
 νεοελληνικὲς, τὶς λαϊκὲς λέξεις, καὶ πολλὲς λόγιες, λέξεις
 δηλ. ποὺ μπῆκαν σ' αὐτὴ ἀπὸ τὴ λόγια παράδοση, ποὺ
 εἶναι χρήσιμες καὶ μάλιστα ἀναγκαῖες, καὶ ποὺ κανεῖς
 δὲν τὶς ἀποκρούει. Οἱ λόγιες λέξεις ποὺ εἶχαν τυχὸν τὸ
 ἀρχαῖο σύμπλεγμα κτ τί τὸ ἔκαμαν; Μερικὲς, φυσιολο-
 γικά, τὸ ἔλλαξαν στὸ γνήσιον εοελληνικὸ χτ (ἀποχτῶ,
 καταχτητής, τυχοδιώχτης, ἀνύπαρχτος, σ υνταχτικό, ὑ-
 ποταχτική, συνεχτικός), ἄλλες τὸ διατήρησαν ὅπως ἦ-
 ταν (ἀκτοπλοῖα, ἔκτακτος ἔκταση, κτηνοτροφία, κτη-
 τικός, πλῆκτρο, Λεῦκτρα, Ἰκτίνος). Αὐτὸ βέβαια εἶναι
 δυσάρεστη ἀνωμαλία, ἀλλὰ τὴ γλωσσικὴ πραγματικότη-
 τα δὲν εἶναι εὐκολο νὰ τὴν ἀλλάξει κανεῖς. Καὶ τὸ κτ
 δὲν εἶναι τὸ μόνον λόγιον συμφωνικὸ σύμπλεγμα. Τὸ ξε-
 χωρίσαμε ἐδῶ γιὰ μεγαλύτερη σαφήνεια. Παραθέτουμε
 καὶ ἄλλα, τὰ πιὸ συνηθισμένα, μὲ παραδείγματα: λέξεις
 ὅπου τὸ λόγιον σύμπλεγμα ἔμεινε ἀναφομοίωτο, πλᾶι σὲ
 λέξεις καθαυτὸ λαϊκὲς, ποὺ ἔχουν τὸ ἀντίστοιχο νεοελ-
 ληνικὸ σύμπλεγμα ἢ καὶ ἀπλὸ σύμφωνον.

γκτ : ἐλεγκτής — σφιχτός

χθ : ἰχθυολογία — χτεσιῶς

πτ : ἀλεξίπτωτο — φτωχός

φθ : φθόγγος, ἀθθαίρετος — φτάνω

σθ : ἰσθμὸς — λούσθηκα

σχ : λέσχη — σκίζω

μβ	: ἐμβολή — κολυμπῶ
μφ	: ἀμφιβολία — νόφη
νδ	: σπόνδυλος — χαντάκι
βμ	: ρευματισμός — ρεματιά
φσ	: καύσιμα — κάφιμο
φστ	: αὐστηρός — ἄκλαντος
γχ	: ἐγχείριση — κοχύλια

Γενικά, φρόνιμο εἶναι νὰ προτιμοῦμε, στὶς λόγιες λέξεις, τὸ νεοελληνικὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα, ἐκτὸς ἂν δὲν τὸ δέχεται τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, καὶ πολλὲς φορὲς δὲν τὸ δέχεται.

Κυρίως πρέπει ν' ἀποφεύγουμε τὸ λάθος μερικῶν, πού, παρασυρμένοι ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα, παραμορφώνουν λέξεις καθαρὰ λαϊκὲς ἀντικατασταίνοντας αὐθαίρετα τὸ νεοελληνικὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμά τους μὲ τὸ ἀντίστοιχο λόγιο. Ἐπειδὴ δηλ. λέμε καταχθόνιος, δὲ θὰ πεῖ πὼς πρέπει νὰ χαλάσουμε καὶ τὰ γνήσια νεοελληνικὰ χτές, χτεσινός, καὶ νὰ τὰ γράψουμε μὲ χθ' ἐπειδὴ λέμε φθόγγος, δὲ θὰ πεῖ πὼς πρέπει νὰ ποῦμε καὶ φθάνω, φθηνός, φθήνια στὴ θέση τῶν φτάνω, φτηνός, φτήνια, πού εἶναι τὰ μόνα σωστά· οὔτε νὰ πετάξουμε τὰ νεοελληνικὰ συμπλέγματα ἀπὸ γνήσιες λαϊκὲς λέξεις ὅπως ἄντρας, ἀντρειωμένος, ἔντεκα, κοντύλι, σκοινί, κολυπήθρα, ἐπειδὴ λέμε ἄσπονδος, σχῆμα, ἄμβωνας.

Αὐστηρὴ τήρηση τῆς ὁμοιομορφίας καὶ ἀποκλειστικῆ καθιέρωση τῶν νεοελληνικῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων χρειάζεται στὶς ρηματικὲς καταλήξεις (βλ. 43).

5. **Συνάντηση φωνηέντων.** Συχνότατα στη φράση συναντιούνται δυο φωνήεντα, στο τέλος μιᾶς λέξης τὸ ἓνα, στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης λέξης τὸ ἄλλο. Τότε μπορεί

- α) νὰ μείνουν καὶ τὰ δυὸ φωνήεντα,
- β) νὰ χαθεῖ τὸ τελικὸ φωνῆεν τῆς πρώτης λέξης (ἐκθλιψη),
- γ) νὰ χαθεῖ τὸ ἀρχικὸ τῆς δεύτερης (ἀφαίρεση),

δ) νὰ χαθοῦν καὶ τὰ δυὸ, καὶ νὰ παρουσιαστεῖ νέο φωνῆεν, διαφορετικὸ καὶ ἀπὸ τὰ δύο ποὺ εἶχαν συναντηθεῖ (κράση). Ἡ κράση δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ εἶναι φαινόμενο διαλεχτικὸ καὶ παρουσιάζεται καμιά φορὰ στὴν ποιητικὴ γλώσσα.

Στὸν ἐπιστημονικὸ λόγο εἶναι προτιμότερο, σχεδὸν πάντα, νὰ μένουν οἱ λέξεις ἀκέραιες, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκθλιψη καὶ ἡ ἀφαίρεση δὲν ἀποκλείονται. Καὶ τότε τὸ φυσικὸ καὶ τὸ κανονικὸ εἶναι νὰ νικᾷ τὸ ἀδρότερο, τὸ δυνατότερο δηλ. φωνῆεν, καὶ νὰ χάνεται τὸ πιὸ ἀδύνατο. Ἡ σειρά τῆς ἀδρότητας τῶν φωνηέντων εἶναι αὕτη: α, (ο), ου, (ε), (ι). Γι' αὐτό, τὸ τελικὸ α, στὸ σύνδεσμο ἀλλὰ λ.χ., ὡς τὸ ἀδρότερο φωνῆεν, μόνον ἐμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α μπορεί νὰ πάθει ἐκθλιψη: ἀλλ' ἀκόμη δὲ φάνηκε. (Τὰ ἀλλ' ὅμως, ἀλλ' ὥστε, ἀλλ' ἐγώ, ἀλλ' ἴσως, εἶναι λάθη.)

Στὴν ἐκθλιψη μπαίνει ἀπόστροφος: θ' ἀκούσω, σ' ἐνοχλῶ, ἀπ' ὄλους. Ἐπίσης στὴν ἀφαίρεση: μοῦ φερες, σοῦ δειξε, τοῦ ριξε, θά'χω, νά'σαι. Πολὺ λογικότερη αὕτη ἡ γραφή, ποὺ δείχνει καθαρὰ ἀπὸ ποια λέξη ἔφυγε φωνῆεν, ἀπὸ τὸ κόλλημα τῶν λέξεων (μοῦφερε κλπ.).

Δὲ σημειώνεται ἀπόστροφος σὲ μερικές ἀντωνυμίες καὶ ἐπιρρήματα, ὅταν πάθουν ἀφαίρεση: ἀπὸ μένα, γιὰ μᾶς, γιὰ σένα, ἀπὸ σᾶς, ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ.

Τὸ ἐπιρρημα μέσα μπορεῖ νὰ χάσει τὸ α καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ σύμφωνο: μέσ στοῦ σπῖτι (ὄχι μέσ' στοῦ σπῖτι). Στὸν ἐπιστημονικὸ λόγο καλύτερα ν' ἀποφεύγεται αὐτὴ ἢ ἀποκοπή.

6. Μία λέξη. Πολλοὶ κάνουν τὸ λάθος νὰ γράφουν τὶς ἀκόλουθες λέξεις κομματιασμένες (λ.χ. κι ὄλας) ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι νὰ γράφονται ἔτσι: δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε, δεκαέξι ἢ δεκάξι, δεκαεφτά ἢ δεκαφτά, δεκαοχτῶ ἢ δεκοχτῶ, δεκαεννέα ἢ δεκα(ε)ννιά· ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας, ἀπευθείας, ἀραγε, ἀφότου, ἀφοῦ, δηλαδῆ, διαμιᾶς, εἰδάλλως, εἰδεμῆ, ἐνόςω, ἐνῶ, ἐξαιτίας, ἐξάλλου, ἐξαρχῆς, ἐξίσου, ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους, ἴσαμε, καθαντὸ, καθεξῆς, καλημέρα, καληνύχτα, καλησπέρα, καληώρα, καταγῆς, κατευθεῖαν, κιόλας, μεμιᾶς, μολαταῦτα, μόλο (πού), μολονότι, ὀλημέρα, ὀληνύχτα, ὀλωσδιόλου, ὀπουδήποτε, ὀπωςδήποτε, προπάντων, τωόντι, ὑπόψη, ὡσπου, ὡστόσο.

7. Τονισμός. Ποῦ (μὲ περισπωμένη) = σὲ ποῖο μέρος· ἐπίσης γράφουμε ἀριά καὶ ποῦ, ποῦ καὶ ποῦ. Πῶς (μὲ περισπωμένη) = μὲ ποῖον τρόπο· ἐπίσης γράφουμε πῶς καὶ πῶς τὸν καταφέραμε. Σὲ ὅλες τὶς ἄλλες χρήσεις τὸ που καὶ τὸ πως παίρνουν βαρεῖα: ποῦ, πῶς.

Παίρνει πάντα βαρεῖα, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀκολουθεῖ κόμμα, τὸ αἰτιολογικὸ γιατί (=διότι)· ὀξεία θέλει τὸ ἐρωτηματικὸ γιατί (γιὰ ποῖο λόγο): πρέπει νὰ ἐξηγή-

σεις γιατί φέροθηκες έτσι, γιατί, όπως θυμάσαι, άλλα είχες υποσχεθεί.

Τὸ μὰ (μὲ βαρεία) = ἀλλά· τὸ μὰ (μὲ ὀξεία) εἶναι ὀρκωτικό: μὰ τὴν ἀλήθεια. Τὸ γιὰ (μὲ βαρεία) εἶναι πρόθεση· τὸ γιὰ (μὲ ὀξεία) εἶναι προτρεπτικό μόριο: γιὰ ἔλα κοντά, νὰ μᾶς μιλήσεις γιὰ τὸ ταξίδι σου.

Τὸ νὰ (μὲ βαρεία) εἶναι σύνδεσμος· τὸ νὰ (μὲ ὀξεία) εἶναι δειχτικό μόριο: νὰ κι ὁ Κώστας, πὺν ἔρχεται νὰ διαμαρτυρηθεῖ.

Στὴν περίπτωση πὺν ἓνα κείμενο τυπώνεται, ὅπως συνηθίζεται τώρα ἀπὸ πολλούς, χωρὶς βαρεῖες, τὸ σωστό εἶναι οἱ λέξεις, πὺν σημειώνουμε ἐδῶ πὺς πρέπει νὰ γράφονται μὲ βαρεία, νὰ τυπώνονται ἄτονες.

8. Κεφαλαῖα γράμματα. Γίνεται συχνὰ κατάχρησή τους. Γράφονται βέβαια μὲ κεφαλαῖα τὰ κύρια ὀνόματα, τὰ ἔθνικά, τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας, τῶν ἐορτῶν κλπ., ὄχι ὅμως καὶ τὰ παράγωγά τους. Τὸ σωστό εἶναι Ὅμηρος, Πλάτωνας, Ἀριστοτέλης, Σαίξπηρ, Σολωμός, Παλαμάς, Ἑλληνας, Γάλλος, Γερμανός, Ἑφτανησιώτης, Ἀπρίλης, Κυριακή, Χριστογένεια, Πάσχα, ἀλλὰ ὀμηρικός, πλατωνικός, ἀριστοτελικός, σαιξπηρικός, σολωμικός, παλαμικός, ἑλληνικός, γαλλικός, γερμανικός, ἑφτανησιώτικος, ἀπριλιάτικος, κυριακάτικος, χριστογεννιάτικος, πασχαλιῶς. Τῆς Καλαμάτας οἱ γυναῖκες εἶναι Καλαματιανές, τοῦ Θιακιοῦ Θιακιῶς καὶ τῆς Λήμνου Λημιῶς, ἀλλὰ οἱ ἐλιῶς εἶναι καλαματιανές, καὶ θιακὸ ἢ λημιῶ τὸ κρασί.

9. Μερικά ὀρθογραφικά σημάδια. Τὰ διαλυτικά (·) εἶναι περιττά, ὅταν τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο φωνήεντα ποῦ πρέπει νὰ διαβαστοῦν διαλυμένα ἔχει πνεῦμα ἢ τόνο : αἰτός, ἄνλος, ἄνπνος, πλάι, τσάι, νεράιδα, παροκάικο, ἀχάιδεντος, ἐξωράισα, Κάιρο, Λάιος, Μάιος, ρολοί, μοιρολόι, Τατόι, κοροῖδο, ὀλόσιος, ὀλόιδιος· Ἀινστάιν, Ἀιζενχάουερ, Κλάιστ, Λάμπνιτς, Μπάιρον, Σβάιτσερ, Στάνμετς, Τάιμς, Τολστόι, Λόντ, Φρόντ, Φαλλμεράνερ, Μπουένος Ἄγρες. Ἐπίσης περιττά στὰ πρῶι, πρῶινός, ἐγωισμός κλπ.

Τὸ ἐνωτικὸ (μιά μικρὴ γραμμὴ-, διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν παύλα—) εἶναι χρήσιμο (λ.χ. Ἁγία-Σοφία, Ἀι-Γιώργης, δρομολόγιο Μονάχου-Παρισιοῦ-Λονδίνου), ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ γίνεται κατὰχρησὴ του. Λέξεις ὅπως ἑλληνογαλλικὸς, καισαρομεσσιανικὸς, ιστορικοκρατικὴ (μέθοδος), φεντοαττικισμὸς, ὑπερπαραγωγὴ, ψυχολογία εἶναι σύνθετες καὶ εἶναι παράλογο νὰ τὶς γράφουμε ἑλληνο-γαλλικὸς κλπ.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

10. Ἡ ἐνικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν. Ἐχει στὸ τέλος πάντα ς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ς ἓνα ἀπὸ τὰ πέντε φωνήεντα ποῦ ἔχει ἡ γλῶσσα μας, α, (ι), ου, (ε), (ο) : ἀγῶνας, ἐργάτης, νοῦς, μενεξές, λαός.

Τὸ (ι) γράφεται πάντα μὲ η : δικαστής, ναύτης, φούρναρης· ἔτσι καὶ λάτρης, μάντης, εὐέλπης, πρῶτανης, Ἀδωνης, Δούναβης, Λάσκαρης, Τάμεσης, Τίβερης, Φίδαρης.

Τὸ (ο) πάντα μὲ ο: ζυγός, προεστός, μύλος, πλάτανος· ἔτσι καὶ ρινόκερος, Τυνδάρεος.

11. Τὴν ἐνικὴ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν τὴ σχηματίζουμε κόβοντας τὸ ς τῆς ὀνομαστικῆς: ἀγώνα, ἐργάτη, νοῦ, μενεξέ, λαό.

Μερικοὶ τῆς κολλοῦν καμιὰ φορὰ ἓνα ν στο τέλος γιὰ λόγους τάχα εὐφωνικούς. Αὐτὸ εἶναι λάθος. Μόνο τὰ ἐπίθετα μποροῦν καμιὰ φορὰ νὰ πάρουν τὸ ν (βλ. καὶ 19).

12. Ἡ ἐνικὴ κλητικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -ος σχηματίζεται σὲ -ε (γιατρὲ) καὶ πολὺ σπάνια σὲ -ο: Ἀλέκο, γέρο. Τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μὲ τὴν αἰτιατικὴ: δεκανέα, ναύτη, παππού, κόντε.

Τὰ κύριε βουλευτά, διευθυντά, δικαστά, ἐπιθεωρητά, καθηγητά, δημιουργοῦν μεγάλη ἀνωμαλία, ἀλλὰ ζήτημα εἶναι ἂν μποροῦμε νὰ τὰ ἀποφύγουμε.

13. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -ος σχηματίζεται σὲ -ου (γιατροῦ)· τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μὲ τὴν αἰτιατικὴ, μόνο πού, ὅταν τονίζεται στὴ λήγουσα, παίρνει περισπωμένη σὲ περισσότερες περιπτώσεις παρὰ ἢ αἰτιατικὴ: τὸν ἀμαξά, τὸν πολεμιστή, τὸν παππού, ἀλλὰ τοῦ ἀμαξᾶ, τοῦ πολεμιστῆ, τοῦ παππού.

Ἡ γενικὴ τῶν ὀνομάτων ἄντρας, μήρας, Δίας εἶναι καὶ ἄντρός, μηνός, Διός πλὰι στὴν ὀμαλότερη τοῦ ἄντρα, τοῦ μήρα, τοῦ Δία. Ὁ τόνος τῶν προπαροξύτων σὲ

-ος συχνότατα κατεβαίνει στην παραλήγουσα: ἀγγέλου, ἀνέμου, ἀνθρώπου, δασκάλου, διαδρόμου, ἐμπόρου, ἐφήβου, θανάτου, θορύβου, κατοίκου, κυρίου, πλατάνου, Ὀμήρου· ἀλλὰ ἀνήφορου, ἀντίλαλου, ἀντίχτυπου, ἐξάψαλμου, καλόγερου, μαντρόσκυλου, ρινόκερου, Ἀχλαδόκαμπου, Ξεροπόταμου, Εὐάγγελου, Θόδωρου, Χαρίλαου. Αὐστηρῆ διαχωριστικὴ γραμμὴ δὲν μπορεῖ νὰ χαραχτεῖ.

Ἀρχαϊκὲς γενικὲς ὅπως διευθυντοῦ, δικαστοῦ, ἐπιθεωρητοῦ, καθηγητοῦ, μαθητοῦ ἀντιστρατεύονται βασικὸ κανόνα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας καὶ εἶναι ἀπαραδέχτες στὴ δημοτικὴ. Μόνο ἓνα ἀρσενικὸ μὲ ὀνομαστικὴ σὲ -ος ἢ -ους μπορεῖ νὰ ἔχει γενικὴ σὲ -ου.

14. Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν, στὴ γνήσια δημοτικὴ, ἀκόμη καὶ σὲ λόγιες λέξεις, μόνο σὲ οἱ ἢ σὲ ες μπορεῖ νὰ τελειώνει: ποταμοί, κάμποι, ἄνθρωποι, καπεταναῖοι, χειμῶνες, ταμίες, πράχτορες, ἐπιβάτες, ἀέρηδες, βαρκάσηδες, ἀφέντες ἢ ἀφεντάδες, μάντηδες, ἀγοραστῆς, δανειστῆς, ἐθελοντῆς, ἐρευνητῆς, ἐρμηνευτῆς, θεμελιωτῆς, μαθητῆς, μελετητῆς, προσκυνητῆς· υἱοθετήθηκε ὅμως καὶ ἡ λόγια κατάληξις -εῖς ὀνομάτων ὅπως δεκανέας, συγγενῆς (ποὺ στὸν ἐνικὸ κλίνονται ὁμαλά): γραμματεῖς, γραφεῖς, δεκανεῖς, διανομεῖς, εἰσαγγελεῖς, κουρεῖς, σκαπανεῖς, συγγραφεῖς, εὐγενεῖς, συγγενεῖς.

Ὅ,τι σημειώθηκε παραπάνω (13) γιὰ τὴν ἀρχαϊκὴ ἐνικὴ γενικὴ ἐφαρμόζεται καὶ στὴν ἀρχαϊκὴ ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ· τὰ διαχειρισταί, διευθυνταί, ἐπιθεωρηταί κλπ. εἶναι στὴ δημοτικὴ ἀπαραδέχτα.

15. Ἡ πληθυντική αἰτιατική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σέ -ος τελειώνει σέ -ους, τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μέ τήν ὀνομαστική: οὐρανοῦς, ἀγρότες, ποιητές, εἰσαγγελεῖς.

Τῶν προπαροξύτων σέ -ος ὁ τόνος κατεβαίνει κατὰ κανόνα στήν παραλήγουσα: ἀγγέλους ἀνθρώπους, κυρίους, συμμάχους, ἀλλά ὑπάρχουν καί ἐξαιρέσεις: ἀντίλαους, ἀντίχτυπους, μαυροσκύλους, ρινόκερους.

Ἄρχαϊκές αἰτιατικές ὅπως δικαστάς εἶναι ἀπαράδεχτες.

16. Ἡ πληθυντική κλητική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν εἶναι πάντα ὅμοια μέ τήν ὀνομαστική.

17. Ἡ πληθυντική γενική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν, ὅπως ἄλλωστε καί τῶν οὐσιαστικῶν τῶν δύο ἄλλων γενῶν, τελειώνει πάντα σέ -ων. Ὁ τόνος τῶν προπαροξύτων σέ -ος κατεβαίνει κι ἐδῶ κατὰ κανόνα στήν παραλήγουσα (ἀγγέλων, κυρίων, συμμάχων, ἀλλά ρινόκερων). Γενικά, καί ἄλλες μετακινήσεις τόνου γίνονται σ' αὐτή τήν πτώση: ἐπαγγελματιῶν, πινάκων, γλυπτῶν, ἀγροτῶν.

18. Ἡ ἐνική ὀνομαστική τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν τελειώνει σέ ἓνα ἀπό τά πέντε φωνήεντα τῆς γλώσσας μας.

Σέ α: πρωτομαγιά, Λιβαδειά· χώρα, ἐπιφυλλίδα, ἁρμονία, μαυρίλα, ἀραπίνα, βουλευτίνα, γυμνασιαρχίνα, Σαλαμίνα, Ἑλλάδα· αἶθουσα, τράπεζα, ὑποτείνουσα, διώ-

ρυγα, σήραγγα, φάλαγγα, ανθρωπότητα, θερμότητα, κοι-
νότητα, ταυτότητα, ειλικρίνεια, ενάργεια, εϋλάβεια, σα-
φήνεια, διάνοια, εϋνοια, πρόνοια, ήπατίτιδα, φαρυγγί-
τιδα, γιάτρισσα, αστροναύτισσα, φοιτήτρια, γιάτρωα,
δράκαινα, Ἀράχοβα, Λάρισα.

Σὲ (ι), πού γράφεται πάντοτε, ανεξαίρετα, με η:
πηγή, γνώμη, καλοσύνη, ιεροσύνη, Θέμη, Θέτη, Μυτι-
λήνη, θύμηση, καλυτέρευση, Ἀλκηστη, Ἀρτεμη, Χάρυ-
βδη, Χρυσόθεμη γνώση, δράση, δύση, ἔλξη, νύξη, φά-
ση, φύση, χρήση, ψύξη· αἴσθηση, ἀφοσίωση, βούληση,
ἐκκληση, ἐνεση, ὄσφρηση, συνείδηση, ὕφεση· Ἐρμού-
πολη, Νεάπολη, Τρίπολη.

Μερικὲς Ἑλληνίδες, ἀπὸ ξενομανία, γράφουν τὰ
χαϊδευτικὰ ὀνόματά τους Γκέλυ, Κάτυ, Κίτυ, Νάνσυ,
Τζένυ. Ἄν τὰ ἄφηναν ἄκλιτα, τὸ πράγμα καὶ πάλι θὰ
ἦταν ἐξοργιστικό, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ εἶχε κάποια
δικαιολογία. Ἀφοῦ ὅμως στὴ γενικὴ λένε τῆς Κάτης
καὶ τῆς Τζένης, τὸ υ εἶναι ἐντελῶς παράλογο. Γενικά,
ὅταν μιὰ δάνεια ξένη λέξη μπαίνει στὸ ἑλληνικὸ κλιτικὸ
σύστημα, φυσικὸ εἶναι νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ὀρθογραφία
τῶν ἑλληνικῶν καταλήξεων. Ἀφοῦ κλίνουμε τὸν τεντιμ-
πὴ, θὰ τὸν γράψουμε ὁ τεντιμπόης, οἱ τεντιμπόηδες
(ὄχι τεντιμπόους, τεντιμπόυδες).

Σὲ (ο), πού γράφεται στὰ περισσότερα με ω: ἠχώ,
Ἐρατώ, Κρωιώ, Κώ, Δέσπω, Ζαχάρω. Γράφονται με
ο μερικὰ λαϊκὰ, πού δὲν τὰ πολυμεταχειρίζεται ἡ σύγ-
χρονη πεζογραφία: Χιό, ἄμμο, Σάμο, Τῆρο, ἄβυσσο,
Μύκονο.

Σέ ου: μωλωνού, Κολοκυθού.

Σέ ε: ἐλάχιστα τέτοια ὑπάρχουν, καὶ αὐτὰ ξενικά: ἢ νενέ.

Ἡ κοινὴ δημοτικὴ πολιτογράφησε καὶ τὰ ἀρχαῖοκλίτα σέ -ος, μολονότι αὐτὰ δημιουργοῦν ἀνωμαλία καὶ ὁ λαὸς πολὺ δύσκολα τὰ μαθαίνει: θαλαμηγός, κιβωτός, ὁδός, Αἰδηψός, Ἴωλκός, Λεμεσός, Ὀδησσός· ἄμμος, διχοτόμος, λεωφόρος, ψήφος, Δῆλος, Θάσος, Κάσος, Κύθνος, Κύπρος, Λέρος, Λέσβος, Πάρος, Ρόδος, Σάμος, Σκύρος· ἄβυσσος, διάμετρος, μέθοδος, περίμετρος, περίοδος, πρόοδος, στρουθοκάμηλος, σύγκλητος, Ἀγχιάλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάραθος, Κίμωνος, Κόρινθος, Πελοπόννησος. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ (λ.χ. διάμετρος, σύγκλητος) εἶναι οὐσιαστικοποιημένα ἐπίθετα καὶ μόνον ὡς οὐσιαστικά πιά μποροῦν ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἀρχαία κλίση. Ὄταν ἓνα τέτοιο ὄνομα τὸ μεταχειρίζομαστε ὡς ἐπίθετο, θὰ τὸ κλίνουμε φυσικὰ ὡς ἐπίθετο· θὰ ποῦμε λ.χ. ἢ *κάθετη γραμμὴ*, γιὰτὶ θηλυκὰ ἐπίθετα σέ -ος ἢ δημοτικὴ δὲν ἔχει.

Μιὰ ἀρχαία λέξη, ἢ ἰσχύς, δὲν ἐννοεῖ νὰ πάρει νεοελληνικὴ μορφή, μερικοὶ ἐπιστήμονες ὅμως ἰσχυρίζονται πὼς τοὺς εἶναι ἀπαραίτητη, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον στὸν ἐνικό. Τότε, ἂς τὴν κρατήσουν ὡς κάτι τὸ ἐντελῶς ἀσυμμόρφωτο καὶ μοναδικὸ (ἢ ἀχλὺς μπορεῖ, ἐλπίζουμε, νὰ τοὺς λείψει): *τῆς ἰσχύος, τὴν ἰσχύ, οἱ ἰσχύες, τῶν ἰσχύων, τὶς ἰσχύες*.

Ὡστόσο στὸν ἐνικό οἱ τύποι *ἰσχή, ἰσχῆς* θὰ ἦταν προτιμότεροι.

19. Ἡ αἰτιατικὴ καὶ ἡ κλητικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν στὸν ἐνικὸ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ὀνομαστικὴν. Μόνο τὰ ἀρχαϊκόκλιτα σὲ -ος σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν ἀφαιρώντας τὸ τελικὸ ς. Κλητικὴ αὐτὰ δὲν ἔχουν (τὸ Παρθένο εἶναι κλητικὴ ἀπὸ ὀνομαστικὴν ἢ Παρθένο).

Ὅπως στῶν ἀρσενικῶν (11), ἔτσι καὶ στῶν θηλυκῶν τὴν αἰτιατικὴν κολλοῦν κάποτε μερικοὶ ἓνα ν στὸ τέλος. Κι ἐδῶ αὐτὸ εἶναι λάθος.

20. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν σχηματίζεται μὲ τὴν προσθήκην ἑνὸς ς στὴ φωνηεντόληχτη ὀνομαστικῇ· ὁ τόνος μένει πάντοτε ἀμετακίνητος: φωτιάς· ἐπιφυλλίδας, Λευκάδας· αἰθουσας, τράπεζας, ὑποτείνουσας, διώρυγας, σήραγγας, φάλαινας, φάλαγγας, θερμότητος, εἰλικρίνειας, διάνοιας, στοματίτιδας, μάντισσας, ἀστροναύτισσας, φοιτήτριας, δράκαινας, Ἄντισσας· ὄρμηϊς, ἀπαλοσύνης, Θέμης, Θέτης, ζάχαρος, Ἄρτεμις, Χάρυβδης· κυβέρονσης, παράστασης, συγκίνησης, Ἐρμούπολης· ἠχῶς, Ἡρῶς, Κλειῶς, Σαυφῶς· κοσκινούς· νερές.

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ μνημονεῖ καὶ τὴ γενικὴν σὲ -εως (ἐνστάσεως, κρούσεως). Λέμε βέβαια γιορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, ἀλλὰ καλὸ εἶναι τὴν ἀρχαίαν αὐτὴν κατάληξιν νὰ τὴν ἀποφεύγουμε.

Τῶν ἀρχαϊκόκλιτων σὲ -ος ἢ γενικὴν τελειώνει σὲ -ου: ὁδοῦ, Λήμνου, συγκλήτου.

21. Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν τελειώνει πάντα σὲ -ες, ἔχουν ὅμως υἰό-

θετηθεῖ καὶ οἱ ἀρχαῖες καταλήξεις -εις καὶ -οι ἢ -εις γιὰ ὀνόματα ὅπως πράξη, αἴσθησις, πού εἶναι ἀρχαιοκλιτα μόνο στὸν πληθυντικό: πράξεις, αἰσθήσεις ἢ -οι γιὰ τὰ θηλυκὰ σέ -ος, ἀρχαιοκλιτα καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς: ἐγκύκλιοι, λεωφόροι· τὰ τελευταῖα αὐτὰ λέγονται, λαϊκότερα, καὶ ἐγκύκλιες, λεωφόρες.

22. Ἡ αἰτιατικὴ καὶ ἡ κλητικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν στὸν πληθυντικό εἶναι ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστικὴ· μόνο τὰ ἀρχαιοκλιτα σέ -ος σχηματίζουν αἰτιατικὴ σέ -ους (λεωφόρους) πλάι στὴ λαϊκότερη σέ -ες (λεωφόρες).

23. Ἡ πληθυντικὴ γενικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν συχνότατα κατεβάζει τὸν τόνο παρακάτω ἀπὸ τὴ συλλαβὴ πού τὸν ἔχει ἢ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἢ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ: ὠρῶν, νικῶν, ἐρευνῶν, διωρῶν, μεθόδων, συγκρούσεων, κοινοτήτων.

Πολλὰ θηλυκὰ δὲ σχηματίζουν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ: βαρκούλα, βρούση, βράση, δέση, ζέστη, μύτη, στάχτη, ἀντάμωση, γέμιση, ζάχαρη, καλύτερη, κάππαρη, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, πέραση, τσάκιση κλπ. Γιὰ τὸ πῶς ἀναπληρώνεται ἡ ἔλλειψη βλ. 30.

24. Οἱ τρεῖς ὅμοιες πτώσεις τῶν οὐδετέρων στὸν ἐνικό. Εἶναι ἢ ὀνομαστικὴ, ἢ αἰτιατικὴ καὶ ἢ κλητικὴ. Καταλήξεις :

- ο· λουτρό, ποιό, ποσό, ποσοστό· γέλιο, ταμεῖο, φορτίο· βερίκοκο, μερόνυχτο, πρόσωπο, χιονόνερο, Λιτόχωρο, Μέτσοβο· ἔτσι καὶ τὸ Αἰγάλεο·

- (ι)· σχεδόν πάντα με ι: παιδί, σπυρί, υνί, Λαφνί· ἀδράχι, ἐρημοκλήσι, ξίδι, ταξίδι, τσάι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι· φίνλιτσι. Γράφονται με υ τὰ βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, δόρυ, ὄξύ, στάχυ·

- ος: σμῆνος, μέγεθος·

- μα: δέμα, δράμα, κύμα, νῆμα· διάλειμμα, ποίημα, ὕφασμα· ὅμοια με αὐτὰ κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

- σιμο (-ξιμο, -ψιμο): δέσιμο, πρήξιμο, γραψιμο.

- ας: κρέας, πέρας, τέρας·

- (ός): με ο, τὸ γεγονός, με ω, τὸ φῶς, τὸ καθεστώς.

25. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν οὐδέτερον οὐσιαστικῶν σχηματίζεται ὅπως δείχνουν τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα: βουνοῦ, φυτοῦ· πεύκου, ζῶον· βερίκοκου, προσώπου, Μετσόβον, Αἰγάλεον· γυαλιοῦ, χαρτιοῦ· βελονιοῦ, Μεσολογγιοῦ· βραδιοῦ (με ι) δίχτυοῦ καὶ σταχυοῦ (με υ)· δάσους, στελέχους· κύματος, ἀγάλματος, γάλατος· γραψίματος· κρέατος, πέρατος, τέρατος· γεγονότος, φωτός, καθεστῶτος. Γιὰ τὸ δόρυ καὶ τὸ ὄξύ βλ. 28.

Λέμε τοῦ βερίκοκου, ἀλλὰ τοῦ ὄργανου. Πολλὰ προπαραξύτονα σὲ -ο κλίνονται ὅπως τὸ πρῶτο, φυλάγουν δηλ. τὸν τόνο τῆς προπαραλήγουσας σὲ ὅλες τὶς πτώσεις, καὶ πολλὰ ὅπως τὸ δεύτερο, στὴ γενικὴ δηλ. (καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν) τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: βύσσινον, κόκαλον, μάγουλον, ροδάκινον, σέλινον, τριαντάφυλλον κλπ., ἀλλὰ ἀλόγου, ἀτόμου, δανείου, ἐξόδου, ἐπίπλου, θεάτρον, μετώπου κλπ. Μερικὰ ταλαντεύονται: βούτρου καὶ βουτύρου.

Τὰ χαϊδευτικά σὲ -άκι καὶ -ούλι (βαρκάκι, χερράκι, ποδαράκι, ψωμάκι, μικρούλι) δὲ σχηματίζουσι γενική οὔτε στὸν ἐνικὸ οὔτε στὸν πληθυντικόν· ἂν λέμε τοῦ ἀυλακιοῦ, τοῦ σακακιοῦ, τοῦ σοκακιοῦ, εἶναι γιὰ αὐτὰ δὲν ἔχουσι (ἢ δὲν ἔχουσι πιά) ὑποκοριστικὴ σημασία.

26. Οἱ τρεῖς ὁμοῖες πτώσεις τῶν οὐδετέρων στὸν πληθυντικόν. Καταλήξεις (ὀνομαστική, αἰτιατική, κλητική) :

- α: φυτά, πεῦκα, σύννεφα, ὄργανα·
- ια: νησιά, τρυγόνια·
- η: χρέη, στελέχη·
- ματα: νήματα, προβλήματα· ἔτσι καὶ γάλατα·
- σίματα: φερσίματα, τρεξίματα, γραφίματα·
- ατα: κρέατα, πέρατα, τέρατα·
- (ότα): γεγονότα, φῶτα, καθεστῶτα.

27. Ἡ πληθυντικὴ γενικὴ τῶν οὐδετέρων οὐσιαστικῶν σχηματίζεται ὅπως δείχνουσι τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα: βουνῶν, πεύκων, ροδάκινων, προσώπων· νησιῶν, τρυγониῶν· διχτυῶν, σταχυῶν· δασῶν, στελεχῶν· κυμάτων, ἀγαμάτων, γαλάτων· δεσιμάτων· κρεάτων, περάτων, τεράτων· γεγονότων, φώτων, καθεστῶτων.

Γιὰ τὸν τόνο τῶν προπαροξύτων σὲ -ο βλ. 25.

28. Ἀνώμαλα οὐδέτερα. Καὶ στὰ παραπάνω παραδείγματα ὑπάρχουσι μερικὲς ἀνωμαλίαι, δηλ. ἀρχαῖκοι ἀναφομοίωτοι τύποι (γεγονός, καθεστώς). Ἄλλα ἀνώμαλα οὐδέτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

ὄν, παρόν, παρελθόν, προϊόν, καθήκον, συμφέρον, ἐνδιαφέρον, μέλλον· πᾶν, σύμπαν· μηδέν, φωνήεν· ὄξύ, δόρυ· ἐκκρεμές (λ.χ. σ' ἓνα ρολόι).

Στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ: ὄντος, παρόντος, παρελθόντος, προϊόντος, καθήκοντος, συμφέροντος, ἐνδιαφέροντος, μέλλοντος· παντός, σύμπαντος· μηδενός, φωνήεντος· ὄξεος, δόρατος· ἐκκρεμοῦς.

Στὶς τρεῖς ὅμοιες πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ: ὄντα, παρόντα, παρελθόντα, προϊόντα, καθήκοντα, συμφέροντα, ἐνδιαφέροντα, μέλλοντα· πάντα, σύμπαντα· φωνήεντα· ὄξεα, δόρατα, ἐκκρεμῆ.

Στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ: ὄντων κλπ., πάντων, συμπάντων, φωνήεντων· ὄξεων, δοράτων· ἐκκρεμῶν.

29. Μιά κακή τάση. Μερικοί, γιὰ νὰ δείξουν πὼς ξέρουν ξένες γλώσσες, φροντίζουν νὰ μεταχειρίζονται μερικές ξένες λέξεις σύμφωνα μὲ τὴ γραμματικὴ τῆς ξένης γλώσσας ἀπὸ τὴν ὁποία τὶς πήραμε· γράφουν στὸν ἐνικό ὁ γκάγκστερ, τὸ κλόμπ, τὸ τάνκ, τὸ φίλμ, στὸν πληθυντικό οἱ γκάγκστερς, τὰ κλόμπς, τὰ τάνκς, τὰ φίλμς. Αὐτὴ ἡ τάση εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτη. "Ὅλοι οἱ λαοὶ δανερίζονται ξένες λέξεις, ἀλλὰ μιὰ γλώσσα δείχνει τόσο περισσότερο τὴ ζωτικότητά της, ὅσο περισσότερο τὶς ἀφομοιώνει καὶ τὶς προσαρμόζει στὸ δικό της τυπικό. Αὐτὸ ἔκαναν, κατὰ κανόνα τουλάχιστο, οἱ ἀρχαῖοι, ποὺ δανείστηκαν ὄχι λίγα ἀπὸ ἀνατολίτικες γλώσσες καὶ ἀπὸ τὰ λατινικά (λ.χ. παράδεισος, Μεσσίας, παλάτιον), αὐτὸ ἔκανε καὶ ἀργότερα, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἐποχὴ καὶ ἔπειτα, ὁ λαὸς μας, ποὺ δανείστηκε λέξεις ἀπὸ τὶς βαλκανικὲς γλώσσες, ἀπὸ τὰ τούρκικα, ἀπὸ τὰ ἰταλικά, ἀκόμη

και από τὰ γαλλικά και τ' ἀγγλικά και τὰ γερμανικά: κοτέτσι, κοννάβι, σανός, τσέλιγκας, τσάι, μανούρι, γκιό-της, ἄβαρία, κάβος, σαλπάρω, βελουδο, μαραγκός, γάν-τζος, φράουλα, γιαούρτι, καταΐφι, μεζές, χαλβάς, κου-βάς, φλιτζάνι, μανάβης, ἄλγεβρα, μπάμια, νεράντζι, σουλτάνος, ἱμπρεσιονισμός, ρομαντισμός, ἱνστιτούτο, σανατόριο, μπιφτέκι, τάλιρο, τσίγκος κλπ. Βέβαια μέ-νουν και πολλές ἀναφομοιώτες, δηλ. ἄκλιτες (ζενίθ, κονιάκ, ρεκόρ, τράμ, τρόλεϊ κλπ.). Αὐτὸ εἶναι ἤδη δυ-σάρεστο, ἀλλά, ὡς ἓνα σημεῖο τουλάχιστο, ἀναγκαῖο κακὸ και ἡ γλώσσα τὸ δέχεται. Ἄλιμονο ὅμως ἀν ἀναγκαζόμεσθε νὰ μαθαίνουμε και τὶς γραμματικές ξένων γλωσσῶν, γιὰ νὰ κλίνουμε σύμφωνα μὲ τοὺς κα-νόνες τους τὶς λέξεις ποὺ δανειζόμεσθε ἀπ' αὐτές!

Τί νὰ κάνουμε λοιπόν; Τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα, νὰ ξεγράψουμε, ἀν μπορούμε, τὶς παρείσαχτες λέξεις και νὰ μεταχειριζόμεσθε τὶς ἀντίστοιχες ἑλληνικές, ὅπου ὑπάρ-χουν. Γιατί, ὅταν πρόκειται γιὰ κινηματογράφο, φιλμ, ἀφοῦ ἔχουμε τὴν ταινία; Δεύτερο, νὰ τὶς προσαρμόζουμε στὴ δική μας γραμματική. Δὲ γίνεται αὐτό; Νὰ τὶς κρα-τοῦμε ἄκλιτες. Πολὺ προτιμότερο κι αὐτὸ ἀπὸ τὴ ρη-χὴ ἀγγλομάθεια ἐκείνων ποὺ γράφουν τὰ κλόμπς, τὰ τάνκς, τὰ φιλμς και τοὺς γκάγκστερς.

30. Χρῆση τῆς γενικῆς. Ἡ γενικὴ εἶναι και στὴ νέα μας γλώσσα τύπος ζωντανός, πτώση εὐχρησθη και πολὺχρηστη. Ἄν ὅμως τὴ συγκρίνουμε μὲ τὶς ἄλλες πτώσεις, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς παρουσιάζει κά-ποια κάμψη, μιὰ μικρὴ ἀρχὴ μαρασμοῦ. Ἔτσι, μερι-κὲς κατηγορίες ὀνομάτων σχηματίζουν δύσκολα ἢ δὲ σχηματίζουν καθόλου γενικὴ εἴτε στὸν ἓναν ἀπὸ τοὺς

δύο ἀριθμούς εἶτε καὶ στοὺς δύο. Τὰ χαϊδευτικά σέ -άκι καὶ -ούλι δὲν ἔχουν καθόλου γενική (25), θηλυκά ὅπως πάπια, δίψα, πείνα, φτερούγα, ἀρχοντοπούλα, μαζώχτρα, βρούση, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, ζάχαρη, κουφόβραση, σίκαλη σχηματίζουν γενική στὸν ἐνικό, ὄχι ὅμως καὶ στὸν πληθυντικό (23).

Ἡ γλώσσα ἔχει τὸν τρόπο νὰ ἀναπληρώνει τὴν ἔλλειψη. Στὴ θέση τῆς ἀνύπαρχτης γενικῆς βάζει λ.χ. αἰτιατική μὲ πρόθεση: νερό τῆς βρούσης, ἀλλὰ νερό ἀπὸ τὶς βρούσες, περιτύλιγμα τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ περιτύλιγμα γιὰ τὸ κουτάκι. Ἡ ἀλλάζει τὴ φράση. Ἐπειδὴ, ἄς ποῦμε, ἡ λέξη μαζώχτρα δὲν ἔχει γενική τοῦ πληθυντικοῦ, πλάθεται ἔτσι ἡ φράση: Στὸ μάζωμα τῶν ἐλίων εἶναι βαριά ἢ δουλειὰ τῶν ραβδιστάδων, μὰ κι αὐτὴ ποὺ κάνουν οἱ μαζώχτρες δὲν εἶναι εὐκόλη. Προβλ.: Φύλαγε πάντα στὸ ἀρμάρι της λίγα κουφέτα τῶν γάμων ὅπου τὴν καλοῦσαν, ἀκόμη κι ἀπὸ βάφτισες ποὺ πήγαμε.

Σὲ μερικά κείμενα διαβάζουμε σειρά γενικῆς ποὺ ἡ μιὰ προσδιορίζει τὴν ἄλλη. Τὸ καλὸ ὕφος καί, ὄχι σπάνια, ἡ ἀνάγκη τῆς σαφήνειας ἀπαιτοῦν τὴν ἀντικατάσταση καμιάς ἀπ' αὐτὲς μὲ ἄλλον φραστικό τρόπο. Ἄντι λ.χ. νὰ ποῦμε Μὲ τὸν ὑπολογισμό μόνον τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μεταβολῶν δὲ φτάνουμε σὲ σωστὰ συμπεράσματα, λέμε Ἄν ὑπολογίσουμε τὶς οικονομικὲς μόνον συνθήκες τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, δὲ φτάνουμε σὲ σωστὰ συμπεράσματα. Ἄντι νὰ ποῦμε Ἡ πεποίθηση τῆς ἀνάγκης τῆς ἀδιάκοπης μεταμόρφωσης καὶ τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τῆς ἐκλογῆς, λέμε Ἡ πεποίθηση πὼς ἡ ἀδιάκοπη μεταμόρφωση καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς εἶναι ἀναγκαῖες. Στὴ φράση Ἡ νοστιμάδα τῶν αὐγῶν

τῶν κοιτῶν αὐτῆς τῆς περιοχῆς μοῦ εἶναι ἀξέχαστη, ἔχουμε δύο κακά· καὶ συσσώρευση γενικῶν καὶ τῆ γενικῆ κοιτῶν, πού, μολονότι ὄχι ἀνύπαρχτη, δὲ συνηθίζεται στὴν κοινὴ δημοτικὴ. Λέμε λοιπὸν Ἡ ροστιμάδα τῶν ἀγγῶν πού γεννοῦν οἱ κότες αὐτῆς τῆς περιοχῆς μοῦ εἶναι ἀξέχαστη ἢ Δὲν ξεχνῶ τὴ ροστιμάδα κλπ.

Γενικά : Διώχνουμε ἀπὸ τὸ νοῦ μας τὸν καθαρευουσιάνικο τρόπο τῆς σκέψης καὶ τῆς ἔκφρασης καὶ ἐκεῖνο πού ἔχουμε σκοπὸ νὰ ποῦμε τὸ σκεφτόμαστε μὲ δημοτικούς φραστικούς τρόπους.

Ε Π Ι Θ Ε Τ Α

31. Βασικός τόνος. Σὲ ὅποια συλλαβὴ τονίζεται ἓνα ἐπίθετο στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ, στὴν ἴδια συλλαβὴ τονίζεται σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τῶν δύο ἀριθμῶν καὶ τῶν τριῶν γενῶν : ἀμετακίνητος, ἀμετακίνητη, ἀμετακίνητο, ἀμετακίνητε, ἀμετακίνητου, ἀμετακίνητης, ἀμετακίνητοι, ἀμετακίνητες, ἀμετακίνητα, ἀμετακίνητους, ἀμετακίνητων.

Δὲν εἶναι σπάνιο ἓνα ἐπίθετο ν' ἀλλάξει γραμματικὸ εἶδος καὶ νὰ γίνῃ οὐσιαστικό· ὅσο ἔχει τὴ σημασίαν ἐπιθέτου, κρατᾷ τὸ βασικὸ τοῦ τόνου ἀμετακίνητο, ὅταν τὸ αἰσθανόμαστε πιά ὡς οὐσιαστικό, ἀκολουθεῖ τοὺς τονικούς νόμους τῶν οὐσιαστικῶν. Γι' αὐτὸ λέμε ἢ κύρια ἀπασχόληση, τῆς κύριας ἀπασχόλησης, τοῦ κύριου ὀνόματος, οἱ κύριες προτάσεις, τοὺς κύριους μοχλοὺς, τῶν κύριων συνθηκῶν, ἀλλὰ ἐτοιμάζει τὸ φαγητὸ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας, ἦρθε ἢ κυρία, καπέλα κυρίων καὶ κυριῶν, ἔφυγαν οἱ κυρίες, χαιρέτισε τοὺς κυρίους καὶ τὶς κυρίες, στὰ κείμενα μερικῶν λογίων διαπιστώ-

νουμε ἄγνοια τῶν λαϊκῶν καὶ τῶν λόγιων τύπων. Δευτέρα καὶ Τετάρτη εἶναι οἱ μέρες τῆς ἑβδομάδας, ὅπως καθιερώθηκαν τὰ ὀνόματά τους σὲ παλαιότερη φάση τῆς γλώσσας μας, ἀλλὰ τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα εἶναι τώρα δεύτερη, τέταρτη, δεύτερης, τέταρτης, ὅπως καὶ τὰ ἀρσενικὰ δευτέρου, τέταρτου· πρβλ. ἑβδομου, ὄγδου, ἕνατου, δέκατου, ἑβδομης, ἕνατης, δέκατης κλπ. Κλείνοντας μιὰ τέλεια πρόταση σημειώνουμε τὸ σημάδι τῆς στίξης ποὺ λέγεται τελεία. Τὸ καμπύλος εἶναι ἐπιθετο, ἀλλὰ ἡ λέξη καμπύλη, χωρὶς τὸ οὐσιαστικὸ γραμμή, ἔγινε πιά οὐσιαστικὸ καὶ γι' αὐτὸ λέμε τῶν καμπυλῶν. Στὴν προηγούμενη ἱστορία μιλήσαμε γιὰ τὴν ἡγουμένη τοῦ μοναστηριοῦ.

32. Τὰ ἐπίθετα στὸ ἀρσενικὸ γένος. Ἀξιοσημείωτες γιὰ τὴν ὀρθογραφικὴ τους διαφορὰ εἶναι οἱ ἐπιθετικὲς καταλήξεις -ῆς καὶ -ύς. Μὲ ἡ γράφονται τὰ ἐπίθετα δαμασκῆς, δεξιῆς (λαϊκότερος τύπος ἀντὶ τοῦ δεξιός), μαβῆς καὶ τὰ παράγωγα ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν χρῶμα: βυσσινῆς, θαλασσῆς, κανελῆς, κεραιμίδῆς, μενεξεδῆς, οὐρανῆς, πορτοκαλῆς, ρουμπινῆς, σταχτῆς, τριανταφυλλῆς, φιστικῆς, χρυσαφῆς, φαρῆς κλπ. Τ' ἄλλα ὀξύτονα σὲ (ίς) γράφονται μὲ υ: ἀψύς, βαρύς, βαθύς, μακρύς, παχύς, πλατύς, φαρδύς κλπ. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κλίση τους εἶναι ὅμοια: τὸν ἀψύ, τὸν οὐρανῆ, τοῦ βαθιοῦ, τοῦ σταχτιοῦ, οἱ πλατιοί, οἱ θαλασσιοί, τοὺς φαρδιούς, τοὺς τριανταφυλλιοὺς, τῶν μακριῶν, τῶν μαβιῶν.

33. Τὰ ἐπίθετα στὸ θηλυκὸ γένος. Στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ οἱ καταλήξεις τους εἶναι -η, -α, ιά:

-η : δυνατή, άραιή, στερεή, άσπρη, γεμάτη, χιονάτη, άπόλυτη, βάσιμη, γόνιμη, δίδορη, ένδοξη, κάθετη, σύνθετη, άκέραιη, βέβαιη, βίαη, δίκαιη, επιπόλαιη, μάταιη, παμπάλαιη, αντίξοη, όγδοη, ύπάκουη.

-α : άθώα, νέα, ρωμαλέα, γενναία, κρούα, λεία, γκρίζα, πανούργα, παρθένα, σβέλτα (άλλά και σβέλτη), σκούρα, στείρα· αιώνια, άξια, γνήσια, καινούρια, κινητήρια, μεταθανάτια, παγκόσμια, ύποψήφια, άδεια, άντροίικεια, επίγεια, επιτήδεια, κυκλώπεια, τέλεια, άλληλέγγυα, φερέγγυα· μαυρομάτα, πεισματάρα.

-ιά : βαριά, γλυκιά, μακριά, παχιά, πλατιά, φαρδιά, θαλασσιά (όχι βαρειά κλπ.).

Του γλυκιά ό πληθ. είναι γλυκές (όχι γλυκιές), όπως κεντρικές, σπιτικές, θηλυκές κλπ., γλυκων ή γενική του πληθυντικού και για τὰ τρία γένη.

Μερικοί νομίζουν πως γράφουν δημοτική επειδή αφαιρούν τὸ ν ἀπὸ τὴν καθαρευουσιάνικη κατάληξη -ον, πὸς τὴν ἔχουν στὴν ἐνική αἰτιατική τὰ δευτερόκλιτα θηλυκά ἐπίθετα· γράφουν λ.χ. τὴν ἄγονο γραμμή, τὴν ἀσυνείδητο πολιτική, τὴν παγκόσμιο ἱστορία, τὴν ἔνδοφλέβιο ἔνεση. Αὐτὸ εἶναι λάθος, παράβαση δύο βασικῶν κανόνων τῆς δημοτικῆς, πὸς ὀρίζουν, ὁ ἕνας, ὅτι ἕνα θηλυκὸ ἐπίθετο μόνο σὲ η, α ἢ ιά μπορεί νὰ τελιώνει, ὁ ἄλλος, ὅτι, ὅπως τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν, ἔτσι καὶ τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων ἢ ὀνομαστικῆ, ἢ αἰτιατική καὶ ἢ κλητική εἶναι ὅμοιες· ὥστε ἀφοῦ δὲ λέμε στὴ δημοτική ἢ ἄγονος, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἄγονο. Τὰ σωστὰ εἶναι (σὲ ὅλες τὶς πτώσεις, ἐκτὸς φυσικά στὴ γενική, πὸς ἔχει ἕνα ς παραπάνω στὸ τέλος) ἄγονη γραμμή, ἀσυνείδητη πολιτική, κάθετη εὐθεία, σύν-

θετη μέθοδος τῶν τριῶν, φιλάσθενη κόρη, ἐνδοφλέβια ἢ ὑποδόρια ἔνεση, μικροβιοφόρα ἐστία, παγκόσμια ἱστορία, σωτήρια πρωτοβουλία.

34. Τὰ ἐπίθετα σὲ οὐδέτερο γένος. Τὸ (ι) σὲ τέλος γράφεται μὲ ι ἂν τὸ ἀρσενικὸ τελειώνει σὲ -ής, καὶ μὲ υ ἂν τὸ ἀρσενικὸ τελειώνει σὲ -ύς : βυσσινί, δαμασκί, δεξί, θαλασσί, σταχτί, χουσαφί, ἀλλὰ ἀψύ, βαθύ, βαρύ, μακρὸ, φαρδύ.

35. Γενική. Στὰ ἐπίθετα ἡ γενικὴ ἀρσενικῶν καὶ οὐδετέρων εἶναι, σχεδὸν πάντα, καὶ στοὺς δύο ἀριθμοὺς ὅμοια. Στὸν πληθυντικὸ εἶναι καὶ τῶν θηλυκῶν ἡ γενικὴ ὅμοια μὲ τὴ γενικὴ τῶν δύο ἄλλων γενῶν. Ἐξαιρέση ἀποτελοῦν μόνον τὰ ἐπίθετα τοῦ τύπου πεισματάρης: τοῦ πεισματάρη ἀρχηγῶ, τοῦ πεισματάρικου παιδιοῦ, τῶν πεισματάρηδων ἀρχηγῶν, τῶν πεισματάρικων παιδιῶν. Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῆς τῆς κατηγορίας δὲν ἔχουν πληθυντικὴ γενικὴ: στὴν ἀνάγκη τὴν ἀναπληρῶνουν μὲ τὰ παράγωγα σὲ -ικος: τῶν ζηλιάρικων.

36. Μία προβληματικὴ εἰσοδοχὴ ἐπιθέτων. Μερικοὶ δημοτικιστὲς, προσεχτικοὶ κατὰ τὰ ἄλλα, μεταχειρίζονται ἐπίθετα τοῦ τύπου σαφῆς (ἀρσ. καὶ θηλ.), σαφές (οὐδ.) καὶ τοῦ τύπου φρικώδης (ἀρσ. καὶ θηλ.), φρικῶδες (οὐδ.).

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ δὲν τὰ ἔχει υἱοθετήσει καὶ τὰ ἀγνοεῖ. Οἱ συντάχτες τῆς τὰ θυμήθηκαν βέβαια, ἀλλὰ ἔκριναν πὼς εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὸ κλιτικὸ σύστημα τῆς δημοτικῆς. Καί, πραγματικά, δύσκολο εἶ-

ναι νὰ χωρέσουν σὲ μιὰ δημοτικὴ πρόταση ἐκφράσεις ὅπως τὸ εὐπειθὲς ἀγόρι, τοῦ ἐπιμελοῦς μαθητῆ, τῆς εἰλικρινοῦς κοπέλας, τῆς συνήθους δουλειᾶς, τῆς εὐγενοῦς νοικοκυράς.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς συχνὰ ἔρχονται στὴν ἄκρη τῆς πένας τέτοια ἐπίθετα, πού δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκολο νὰ βρεθοῦν λαϊκότερα συνώνυμά τους.

Τί πρέπει νὰ γίνει ; Δύσκολη εἶναι ἐδῶ ἡ ἀνεπιφύλακτη συμβουλή. Δυσάρεστη, ἀπὸ τὴ μιὰ, ἢ υἰοθέτησι τύπων πού χαλοῦν τὴ φυσιογνωμία τῆς γλώσσας, δυσάρεστη, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ ἔλλειψη πρόχειρων ἐκφραστικῶν τρόπων. Ἡ φρονιμότερη στάση πού ἔχουμε νὰ κρατήσουμε εἶναι ἴσως ἡ ἀκόλουθη :

Νὰ ἀποφεύγουμε τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ὅσο μπορούμε καὶ τίς περισσότερες φορές μπορούμε. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γράφουμε, ὅπως κάνουν μερικοί, ἐπωφελῆς καὶ ἐπιβλαβῆς, ἀφοῦ ἔχουμε τὸ ὠφέλιμος καὶ τὸ βλαβερός. Ἀντὶ εὐτυχῆς καὶ δυστυχῆς λέμε εὐτυχισμένος καὶ δυστυχισμένος καὶ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα συνώνυμα (καλότυχος, δύστυχος κλπ.). Τὸ συγγενῆς ὡς οὐσιαστικὸ στέκει, γιατί ἡ γενικὴ εἶναι τότε τοῦ συγγενῆ καὶ τὸ θηλυκὸ συγγένισσα, ἀλλὰ στὴν ἐπιθετικὴ του σημασία ἔχουμε πρόχειρο τὸ συγγενικός, ὅπως καὶ τὸ ὁμαλὸ εὐγενικός ἀντὶ τοῦ εὐγενῆς. Τοῦ πλήρης ἔχουμε, γιὰ τίς διαφορὰς σημασίες του, τὰ συνώνυμα ἀκέραιος, ἄρτιος, ὀλοκληρωμένος, ὀλοκληρωτικός, πλέριος, σωστός, τέλειος. Τὸ τρίγωνο μπορεῖ νὰ εἶναι ἰσόσκελο καὶ ὄχι ἰσοσκελές. Γιατί μεγαλοπρεπῆς καὶ συμπαθῆς καὶ συνήθης, ἀφοῦ ὑπάρχουν τὸ μεγαλόπρεπος, τὸ συμ-

παθητικός και τὸ συνηθισμένος ; Τί θὰ κάμουμε τὰ ἀφελής, δημοφιλής, ειλικρινής, ἐξαετής, πενταετής, πρωτοφανής, σαφής, συνεχής ; Ἔχουμε ἀντίστοιχα : ἀπλοϊκός, κοσμαγάπητος, ἄδολος ἢ ντόμπρος, ἐξάχρονος, πεντάχρονος, πρωτοφανέρωτος ἢ πρωτάκουστος, καθαρὸς ἢ ξεκάθαρος ἢ ξάστερος, ἀδιάκοπος.

Δὲν εἶναι ἐντελῶς τὸ ἴδιο, θὰ ποῦν μερικοί. Σωστό. Ποιὸ ὅμως ἀπὸ τὰ δύο «προκείμενα κακά» εἶναι τὸ «μὴ χειρόν» ; Ἡ μορφολογικὴ ἀκαταστασία ἢ μιὰ μικρὴ ἀκυριολεξία ; Ἐπειτα, ἀν τὰ ἐπίθετα ἀκριβής, ειλικρινής, σαφής δύσκολα χωροῦν στὰ πλαίσια τῆς δημοτικῆς, τὰ ἀντίστοιχα ἀφηρημένα οὐσιαστικά σαφήνεια, ειλικρίνεια, ἀκρίβεια καὶ εὐκόλα εἶναι καὶ εὐχρηστα καὶ συχνὰ μπορούμε νὰ πλάσουμε τὴ φράση μας ἔτσι, ὥστε στὴ θέση τῶν δύστροπων ἐπιθέτων νὰ μποῦν τὰ καλόβολα οὐσιαστικά.

Ὅτι ἔτσι δὲν παραμερίζονται ὅλες οἱ δυσκολίες δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλὰ ἄς ἔχουμε τουλάχιστο καλὴ θέληση. Καὶ ἡ καλὴ θέληση ἐδῶ εἶναι νὰ προσπαθοῦμε νὰ λιγοστεύουμε, ὅσο μπορούμε, τὶς ἀνωμαλίες. Ὅσο πιὸ ὁμαλὴ καὶ πιὸ εὐκολομάθητη εἶναι ἡ γραμματικὴ, τόσο τὸ καλῦτερο γιὰ τὰ παιδιά καὶ γιὰ ὅλους.

Καὶ ἀφοῦ καλὸ εἶναι ν' ἀποφεύγουμε τὰ ἐπωφελῆ καὶ ἐπιβλαβῆ, φρόνιμο εἶναι ν' ἀποφεύγουμε καὶ τὰ παρθετικά τους (ἐπωφελέστερος κλπ.), μολονότι στὴν πρώτη ματιὰ ὁ τύπος τους φαίνεται ἀκίνδυνος. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ μετριοφρονέστερος, σωφρονέστερος κλπ. Τὸ μεταγενέστερος εἶναι ἄλλο· αὐτὸ μπορεῖ εὐκόλα νὰ μείνει, ἀφοῦ δὲν ἔχει θετικὸ βαθμὸ.

Τὴν ἀνωμαλία τῶν ἐπιθέτων τοῦ τύπου φρικώ-
 δης μερικοὶ ζήτησαν νὰ τὴν γιαιτρέψουν βάζοντας στὴ
 θέση τοῦ -ώδης τὴν κατάληξη -ώδικος : μυστηριώδι-
 κος. Πολλοὺς ὅμως αὐτὴ ἢ κατάληξη τοὺς ἐνοχλεῖ.
 "Ὅπως καὶ νὰ ἴναι, συνώνυμα ὁμαλὰ καὶ πολλῶν ἐπι-
 θέτων σὲ -ώδης ὑπάρχουν : δασοσκέπαστος, δασόφυτος,
 δασωτός, δασωμένος (γιά τὸ δασώδης)· βασικός, θε-
 μελιακός, ριζικός (γιά τὸ θεμελιώδης)· μυστηριακός ἢ
 γεμάτος μυστήριον (γιά τὸ μυστηριώδης).

Τὸ συμπέρασμα ; Ἄνοχή τῶν ἀρχαϊόκλιτων ἐπι-
 θέτων μόνο στὴ μεγάλη ἀνάγκη.

37. Ὁρθογραφία τῶν παραθετικῶν. Μεγάλη
 ἀκαταστασία ἐπικρατεῖ σ' αὐτὴ καὶ εἶναι καιρὸς γιά
 ριζικὴ ἀπλοποίηση. Ἔτσι, τὰ ἀνώτερος, ἀπώτερος,
 κατώτερος, ἀνώτατος, ἀπώτατος, κατώτατος, ποὺ ἐγι-
 ναν ἀπὸ ἐπιρρήματα, γράφονται μὲ ω, παντοῦ ὅμως
 ἄλλοῦ τὸ (-ότερος) καὶ τὸ (-ότατος) μποροῦν νὰ γρά-
 φονται μὲ ο : σκληρότερος, φτωχότερος, βεβαιότερος,
 τελειότερος, ἰκανότερος, ὠφελιμότερος, ἰσχυρότερος, ἐν-
 δοξότερος, νεότερος, σοφότερος· σκληρότατος κλπ.

Τὸ νωρίτερα (καὶ τὸ νωρίτατα) γράφεται μὲ ι, ὅ-
 λα τ' ἄλλα ἐπίθετα καὶ ἐπιρρήματα σὲ (-ίτερος), (-ίτα-
 τος); (-ίτερα), (-ίτατα), γράφονται μὲ υ : βαρύτερος,
 καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωύτερος, γλυκύτατος, κον-
 τύτερα, πρωύτερα.

38. Ὁρθογραφία μερικῶν ἀριθμητικῶν. Τέσ-
 σερεις, ἔξι, ἐννέα ἢ ἐννιά, ἐννιακόσιοι, ἐννιακοσιοστός,
 ἔνατος, ἐνενηντα, ἐνενηκοστός, δεκατρεῖς, δεκατέσσε-

ρεις, δεκαπέντε, δεκαέξι ή δεκάξι, δεκα(ε)φτά, δεκα(α)-οχτώ, δεκα(ε)ννέα ή δεκα(ε)ννιά, πενήντα, εξήντα, εβδομήντα, ογδόντα· οχτώ οί πέντε (=8X5), πέντε στά εκατό ή πέντε τοῖς εκατό.

Τὰ σύνθετα ἀπό τὸ μισὸς γιὰ δεύτερο συνθετικὸ γράφονται στὴ λήγουσα μὲ η ἂν τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι τὸ ἄρσεν. ἓνας ἢ τὸ θηλ. μία καὶ μὲ ι σὲ ὅλες τὶς ἄλλες περιπτώσεις : ἐνάμισης μῆρας, ἐνάμιση μῆρα, μιάμιση μερίδα, μιάμισης μερίδας· ἐνάμισι κιλό, δύομισι λεπτά, τρεισήμισι τόνοι, τεσσερεσήμισι ὥρες, πεντέμισι γραμάρια.

Γραφὴ τῶν ταχτικῶν ἀριθμητικῶν μὲ ἀραβικὰ ψηφία ἢ μὲ γράμματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου :

πρῶτος : 1ος ἢ 1. ἢ Α' (ὄχι Α'. οὔτε Αος).
 δεύτερος : 2ος ἢ 2. ἢ Β' (ὄχι Β'. οὔτε Βος).
 δωδέκατος : 12ος ἢ 12. ἢ ΙΒ' (ὄχι ΙΒ'. οὔτε ΙΒος).

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

39. Προσωπικὲς ἀντωνυμίες. Τὸ ἐμένα, τὸ ἐσένα, τὸ ἐμᾶς, τὸ ἐσᾶς, τὸ μᾶς, τὸ σᾶς εἶναι καὶ αἰτιατικὲς καὶ γενικὲς : ἐμένα μὲ εἶδε, ἐμένα μοῦ ἔστειλε, ἐσένα σὲ συμπαθεῖ, ἐσένα σοῦ τηλεφώνησε, καὶ τ' ἀδέρφια του κι ἐμᾶς μᾶς ἀγαπᾶ, καὶ τῆς μητέρας του κι ἐμᾶς σπάνια μᾶς γράφει, ἐσᾶς σᾶς τοποθέτησε καλά, τὰ ἔθιμα ἐσᾶς τῶν Ἀμερικανῶν εἶναι διαφορετικά, σᾶς θέλει, σᾶς ἔστειλε τὸ βιβλίον του ὅπως τὸ ἔστειλε καὶ τοῦ ξαδέρφου του.

Ἡ ἀντωνυμία τοὺς εἶναι πληθυντικὴ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ (φώναξέ τους, τοὺς θυμοῦμαι), ἀλλὰ καὶ πληθυντικὴ γενική ὅλων τῶν γενῶν· λέμε τηλεφώνησέ τους καὶ τοὺς ἔστειλα τὰ χρήματα, εἴτε ἄντρες εἴτε γυναῖκες εἴτε παιδιὰ εἶναι τὰ πρόσωπα στὰ ὅποια ζητοῦμε νὰ τηλεφωνήσουν ἢ στὰ ὅποια στάλθηκαν τὰ χρήματα.

Λέμε τὶς φωνάζω, τὶς καλῶ, τὶς στέλνω, ἀλλὰ φώναξέ τες, κάλεσέ τες, στείλ' τες· βάζουμε δηλ. τὸ τὶς πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα καὶ τὸ τες ἔπειτ' ἀπ' αὐτό.

40. Ὁρθογραφικά. Γράφουμε *κι ἐγώ, κι ἐσύ, κι ἐμεῖς, κι ἐσεῖς, κι ἐμένα, κι ἐσένα, κι ἐμᾶς, κι ἐσᾶς, μ' ἐμένα, σ' ἐσένα, σ' ἐμᾶς, μ' ἐσᾶς* (ὄχι *κι' ἐγώ οὔτε καὶ γώ, καὶ σύ, μὲ μένα, μὲ σᾶς* κλπ.). Γράφουμε ἀπὸ *μένα, γιὰ μᾶς, γιὰ σένα, ἀπὸ σᾶς* (βλ. 5).

Λέμε, δείχνοντας, *νά με, νά σε* (δηλ. *νά ἐγώ, νά ἐσύ*)· αὐτὰ νὰ μὴν μπερδεύονται μὲ τὸ *νά 'μαι, νά 'σαι* (= *νά εἶμαι, νὰ εἶσαι*).

ΡΗΜΑΤΑ

41. Ἀπαρέμφατο στὴ νέα μας γλώσσα λέγεται ὁ ἄκλιτος τύπος ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὸ σχηματισμὸ μερικῶν περιφραστικῶν χρόνων : (*ἔχω, εἶχα, θὰ ἔχω*) λύσει· (*ἔχω, εἶχα, θὰ ἔχω*) λυθεῖ. Πάντα μὲ *ει* στὸ τέλος (42).

42. Ὁρθογραφία ρηματικῶν καταλήξεων. Στὰ λογοτεχνικὰ κείμενα ἔχει ἐπικρατήσει, ἂν καὶ ὄχι ἀπό-

λυτα, μιὰ ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίηση, πού εἶναι πιά καιρὸς νὰ καθιερωθεῖ παντοῦ.

Σύμφωνα μ' αὐτὴ ὀρθογραφοῦμε γενικὰ μὲ *ει* καὶ *ο* τὶς ρηματικὲς καταλήξεις πού ἄλλοτε δίδασκαν πὼς γράφονται μὲ *η* καὶ *ω* : θὰ γράφει, νὰ βεβαιώνει, ἄς τρέχει, ὅταν μπορεῖ· ζεῖ, θὰ ζεῖ, νὰ ζεῖ· ἂν θέλεις, ὅταν διορθώνεις, μὴν κλειδώνεις· θὰ τυλίξει, μόλις ξημερώσει, προτοῦ φύγεις, ὥσπου νὰ ξανάρθεις· ὅταν κεντηθεῖ, ἀναγγελθεῖ, σημειωθεῖ, βαλθεῖς, βρεθεῖς, χαθεῖς· μπεῖτε, βγεῖτε, ἀνεβεῖτε, ἂν κουραστεῖτε, μὴ λυπηθεῖτε· ἂν μπορεῖτε, νὰ ἐνεργεῖτε, μὴ ἀδιαφορεῖτε· θὰ μιμεῖσαι, ὅταν μιμεῖται, μὴ μιμεῖστε· θὰ ἐφαρμόζομε (ὅταν προτιμοῦμε τὴν κατάληξη -ομε ἀντὶ -οιμε), ὅταν σηκώνομαι, νὰ ἐρχόμαστε, θὰ χανόμαστε, ἂν γίνονται.

Μὲ *ει* στὸ τέλος γράφεται καὶ τὸ ἀπαρέμφοτο (41), εἴτε ἐνεργητικὸ εἴτε παθητικὸ : (ἔχω, εἶχα) κόψει, ράψει, ἀγαπήσει, δεῖ, πεῖ, ἀνεβεῖ, κατεβεῖ, διαβεῖ, δροσιστεῖ, κρυφτεῖ, μπλεχτεῖ, κοιμηθεῖ.

Μὲ τὰ παραπάνω (ἂν μπορεῖτε, θὰ στερεῖστε κλπ.) δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται, ὅπως γίνεται καμιά φορά, τὸ (*ιστε*) πού ἔχει στὸ τέλος τοῦ ὀ ἀόριστος τῆς προσταχτικῆς πολλῶν ρημάτων στὸ β' πληθυντικὸ πρόσωπο : σκίστε, δροσίστε, λύστε, μνηστε, κλειστε, δανεῖστε, ἀθροῖστε, σβῆστε, ἀφήστε, πολεμῆστε· αὐτά, φυσικά, γράφονται μὲ τὸ (*ι*) πού ἔχει ὀ ἀόριστος καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις : ἔσκισα, ἔλυσα κλπ., κλείσω, δανείσω, ἀθροίσω, σβήσω κλπ.

Παθητικοὶ ἀόριστοι τοῦ τύπου ἀναστήθης, ἀναστήθη (ἀντὶ ἀναστήθηκες, ἀναστήθηκε) γράφονται βέ-

βαια με η, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἀνήκουν στὴν κοινὴ δημοτική.

43. Συμφωνικά συμπλέγματα στὶς ρηματικὲς καταλήξεις. Ὅπως εἶδαμε (4), τὰ λόγια συμφωνικά συμπλέγματα δημιουργοῦν ἀνωμαλία, ἀλλά, ὅταν βρίσκονται μέσα στὸ σῶμα τῶν λέξεων, εἶναι πολλές φορές ἓνα ἀναγκαῖο κακὸ καὶ τότε τὰ δεχόμαστε. Ἐξ᾽ ἄλλου τὸ κακὸ αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο, ὥστε νὰ κάνει ἀδύνατη τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐκμάθηση τῆς γλώσσας· γιατί κάθε λέξη ἔχει σχετικὴ αὐτοτέλεια καὶ μπορεῖ ὁ καθένας, στὸ σχολεῖο ἢ ἔξω ἀπ' αὐτό, νὰ τὴ μάθει μὲ τὴ σωστὴ τῆς μορφή, ἔτσι ὅπως ἔχει καθιερωθεῖ, ἀδιάφορο ἂν ἡ μορφή αὐτὴ ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ ἄλλη λέξη ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα. Ἔτσι, λ.χ., τὸ παιδί ξέρει ἀπὸ μικρὸ τίς λέξεις κάψιμο, δούλεψη, χώνεψη· ἀργότερα θὰ μάθει τίς λέξεις καύσιμη (ῥλη), ἐκδούλευση, συγχώνευση, μὲ τὸ λόγιο συμφωνικὸ σύμπλεγμα (φσ), καὶ μπορεῖ νὰ διδαχτεῖ ν' ἀποφεύγει τὴ σύγχυση μὲ τίς πρῶτες.

Στὶς καταλήξεις ὅμως ἡ φωνητικὴ ὁμοιομορφία εἶναι ἀπαραίτητη, γιατί ἀλλιῶς ἡ ἐκμάθηση τῆς γλώσσας κατανατᾶ κάτι τὸ ἀκατόρθωτο.

Ἔτσι, γράφουμε πάντα -στε, ποτὲ -σθε: λούξε-στε, λουζόμαστε, ἐνώνεστε, ἐωνόσαστε, κοιμάστε, κοιμόσαστε, στερεῖστε.

Στὸν παθητικὸ ἀόριστο δὲ γράφουμε ποτὲ στὸ τέλος -σθηκα, -χθηκα, -φθηκα, -αύθηκα, -εύθηκα· τὸ σωστὸ εἶναι -στηκα, -χτηκα, -φτηκα, -αύτηκα, -εύτηκα:

ἀοραβωνιάστηκα, δοξάστηκα, ἐξετάστηκα, κουβαριάστηκα, κουράστηκα, λογαριάστηκες, πιάστηκες, σκεπιάστηκες, ἐφαρμόστηκε, ζώστηκε, ἀκούστηκε, λούστηκε, ἀλέστηκε, ἀγωνιστήκαμε, βυθιστήκαμε, δροσιστήκαμε, μεταχειριστήκαμε, στολιστήκατε, συνεριστήκατε, σβήστηκαν, ἐλκύστηκαν, δανείστηκαν, πείστηκαν, συνθροίστηκαν· ἀνοίχτηκα τυλίχτηκες, φυλάχτηκε, δεχτήκαμε, ριχτήκατε, σπρώχτηκαν· ἀλείφτηκα, ἐγκαταλείφτηκε, κρύφτηκε, νιφτήκαμε, ραφτήκατε, σκέφτηκαν· κλαύτηκα, παύτηκες, γιατρεύτηκε, μαζευτήκαμε, ὀνειρευτήκατε, φυτεύτηκαν.

Τὰ ἴδια νεοελληνικά συμφωνικά συμπλέγματα ἔχουμε φυσικά πάντα καὶ στὸν παθητικὸ ἀόριστο τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς καὶ στὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο : ἀγωνιστῶ, ἀνοιχτεῖς, ἐξελιχτεῖ, ἀλειφτοῦμε, κρυφτεῖτε, μαγευτοῦν· (ἔχω) βυθιστεῖ, τιναχτεῖ, σκεφτεῖ, παυτεῖ, γιατρευτεῖ.

Στὸν ἐνεργητικὸ ἀόριστο ὅλων τῶν ἐγκλίσεων καὶ στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων σὲ-αὐτὸ καὶ -εὐτὸ ἔχουμε -αφα, -εφα (καὶ ὄχι τὸ ἀρχαῖο -αυσα-ευσα) : ἔπαφα, πάφω, πάψε, (ἔχω) πάφει, βασίλεψε, δουλέψεις, μάζεψε, (ἔχω) πιστέφει.

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ σημειώνει ἐδῶ μερικὲς ἐξαιρέσεις : ἐπιτρόπευσα· ἐπίσης ἔπλευσα, ἔπνευσα, ἀνάπνευσα.

44. Αὐξηση συλλαβική. Ἡ συλλαβικὴ αὐξηση, ποὺ τὴν παίρνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο, μένει ὅπου τονίζεται καί, κατὰ κανόνα, παραλείπεται ὅταν εἶναι ἄτονη : ἔτρεχα, ἔτρεξα, ἔσβησες, ἔσβησε,

ἐκλειναν, ἐκλεισαν, ἀλλὰ τρέχαμε, τρέξαμε, σβήνατε, κλείσατε· ἐπίσης βεβαίωνα, δίπλωνες, δυνάμωνε, θεμέλιωναν, ζοῦσα, γλιστροῦσα, κυβερνοῦσα.

Μπορεῖ ὥστόσο νὰ φυλαχτεῖ κάποτε ἡ ἄτονη αὔξησις γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἐνδεχόμενης ἀσάφειας ἢ κακοφωνίας. Γράφουμε λ.χ. τὶς ἐστεφάνωσα, ἐπειδὴ τὸ τὶς στεφάνωσα μπορεῖ ν' ἀκουστεῖ τὴ στεφάνωσα· τὴν ἐστήριξα, ἐπειδὴ τὸ τὴ στήριξα μπορεῖ ν' ἀκουστεῖ τὶς στήριξα· σὰν ἐσάλεψε, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸ κακόφωνο σὰ σάλεψε.

Τὸ ρ δὲ διπλασιάζεται (ὅπως γινόταν στὰ ἀρχαῖα) ἔπειτα ἀπὸ τὴ συλλαβικὴ αὔξησις : ἔραβα, ἔραυνα, ἔρεπες, ἔρεε, ἔρευε, ἔριξα, ἔραφες.

Ὁ παρατατικὸς τοῦ βρίσκω εἶναι ἔβρισκα (ὄχι εὔρισκα).

45. Χρονικὴ αὔξησις δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ ὑπάρξει στὴ γλώσσα μας, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε βραχύχρονα καὶ μακρόχρονα φωνήεντα. Λέμε καὶ γράφουμε ἀγαπῶ, ἀγαποῦσα, ἀγάπησα, ἀγαπιόμουν, ἀγαπήθηκα, ἀγαπημένος· ἐδραιώνω, ἐδραίωνα, ἐδραίωσα, ἐδραιωνόμουν, ἐδραιώθηκα, ἐδραιωμένος· ἐλαττώνω, ἐλάττωννα, ἐλάττωσα, ἐλαττωνόμουν, ἐλαττώθηκα, ἐλαττωμένος· ἐνώνω, ἐνονα, ἐνωσα, ἐνωνόμουν, ἐνώθηκα, ἐνωμένος (ὥστε καὶ Ἐνωμένο Βασίλειο, Ἐνωμένες Πολιτεῖες, Ο.Ε.Ε.)· ὠφελῶ, ὠφελοῦσα, ὠφέλησα, ὠφελιόμουν, ὠφελήθηκα, ὠφελημένος.

Καὶ τὸ ἀρχικὸ ο τῶν ρημάτων φυλάγεται σὲ ὅλους τοὺς χρόνους : ὀδηγῶ, ὀδηγοῦσα, ὀδήγησα, ὀδηγιόμουν,

ὀδηγήθηκα, ὀδηγημένος· ὀδοιπορῶ, ὀδοιποροῦσα, ὀδο-
πόρησα· ὀλοκληρώθηκε, ὀλοκληρωμένος· ὄνειρεύτηκα, ὄ-
νειρευμένος· ὄνόμαζα, ὄνόμασα, ὀνομάστηκα, ὀνομασμέ-
νος· ὄπλιζα, ὄπλισα, ὄπλιζόταν, ὄπλισμένος· ὀργανῶσα,
ὀργανώθηκε, ὀργανωμένος· ὀρθωνόταν, ὀρθώθηκε· ὄρι-
ζα, ὄρισα, ὀριζόμουν, ὀρίστηκε· ὀροῦσες, ὀρησες· ὀρ-
φάνεψα· ὄφειλα· ὄχρῶσα, ὄχρωθήκη, ὄχρωμένος.

Ὅμοια ὀρθογραφοῦνται μὲ ο ρήματα ὅπως τὰ
ἀκόλουθα: ἐξόρκιζα, ἐξόρκισα, ἐξορκίστηκε, ἐξορκισ-
μένος, ἐξομολογοῦσα, ἐξομολόγησα, ἐξομολογήθηκε,
ἐξομολογημένος, ἐνόχλησα, ἐνοχλήθηκα, διοχετεύτηκε,
μετοχετεύτηκε, ἐξόφλησα, ἐξοφλήθηκε, ἐξοφλημένος,
ξόδευα, ξόδεψα, ξοδεύομουν, ξοδεύτηκε, προόδεψε, συ-
νόδευα, συνόδεψα, συνοδεύομουν, ἐφοδιάστηκε, ἐφοδια-
σμένος, σόδιασα, ἐξοστρακίστηκε, συνόψισα, συνοψί-
στηκε, συνοφρωμένος, ὑποπτεύτηκα, γιόρτασα, γιορ-
τάστηκε.

46. Ἄνωμαλίες. Ὑπάρχουν μερικές ἀνωμαλίες
ὡς πρὸς τὴν αὔξηση καὶ τὴ σχετικὴ ὀρθογραφία: ἦρ-
θα, ἦρθα (= βρῆκα, πού εἶναι καὶ τὸ κανονικότερο),
ἦπια, ἦμιον (ὄχι εἶμιον), ἦξερα, ἦθελα, εἶδα, εἶπα, εἶχα,
εἶδωθήκαμε, νὰ ἰδωθοῦμε, ἔχουμε ἰδωθεῖ, ἰδωμένος, εἶ-
πώθηκε, εἰπωμένος.

47. Ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ αὔξηση. Εἶναι μιὰ ἀ-
νωμαλία πού ἡ κοινὴ δημοτικὴ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ἀ-
ποφύγει. Βέβαια τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ λιγοστέψει, ἀν ὅσοι
γράφουν συνειδητὰ τὴ δημοτικὴ ἔχουν τὴν καλὴ θέληση
καὶ προσέχουν, ὅπως ὀφείλουν, νὰ μὴν τῆς ἀνοίγουν τὴν
πόρτα διάπλατη. Τὸ ἀνάβαλα λ.χ., τὸ ἀνάλαβα, τὸ ἀνά-

θεσα, τὸ κατάκρυνα, μπορούν θαυμάσια νὰ τὸ ποῦν. Ἐντὶ δέκρυνα, μπορούμε νὰ λέμε ξεχώριζα καὶ ξεχώρισα· ἀντὶ προέκυψε, πήγασε· ἀντὶ διέταξα, πρόσταξα. ἀντὶ διέθετα, εἶχα στὴ διάθεσή μου. Σὲ ἄλλα ὅμως ἡ προσφυγὴ στὴν ὁμολόγητα φαίνεται σὰν ἀκατόρθωτη: ἀνέκρυνα, ἐξέφρασα, ἐνέπνευσε. Ἄνοχη λοιπόν. Ἄλλὰ μόνον ἐκεῖ ποῦ ἡ αὔξησις εἶναι τονισμένη: ἐνέκρυνα, ἐνέκρινες, ἐνέκρινε, ἐνέκριναν, ἐγκρίναμε, ἐγκρίνατε· ἀκόμα καὶ στὴ θέση τοῦ ἐνέκριναν προτιμότερο νὰ μπαίνει τὸ ἐγκρίνανε (49, 50).

Μερικοί, πολὺ ἀπρόσεχτοι, βάζουν καὶ ἄτονη ἐσωτερικὴ αὔξησις· γράφουν ἐπετάχυνα, παρεσκεύασα, παρετήρησα καὶ ὄχι τὰ σωστὰ ἐπιτάχυνα, παρασκεύασα, παρατήρησα. Αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητο.

48. Παρατηρήσεις στὸν ἐνεστώτα. Δένομε - δένουμε. Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ δέχεται καὶ τὶς δύο καταλήξεις, -ομε καὶ -οιμε, στὸν πληθυντικὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα (καὶ τοῦ ἀορίστου τῆς ὑποταχτικῆς), ἀλλὰ στὸν παθητικὸ ἐνεστώτα μόνον τὴν -ομαι καὶ τὴν -ονται: δένομαι, δένονται (ὄχι δένουμαι, δένονται).

Τύποι ὅπως μελετάω, μελετᾶμε, μελετᾶνε εἶναι χρήσιμοι στὴ λογοτεχνία καὶ ἰδίως στὴν ποίηση, ἀλλὰ ἡ κοινὴ πεζογραφία καὶ προπάντων ἡ ἐπιστημονικὴ μεταχειρίζεται μόνον τὰ μελετῶ, μελετοῦμε, μελετοῦν. Τὸ μελετάει ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ μελετᾶ μπορεῖ νὰ μείνει μόνον γιὰ τὴν ἀποφυγὴ χασμωδίας, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆεν καὶ προπάντων α: μελετάει ἀριθμητικῆ, ζητάει ἀκρόαση.

Στὸ β' πληθυντικὸ πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς ἀκούονται συχνὰ τὰ δενόσαστε, λυνόσαστε, κρυβόσαστε, γιαιτρενόσαστε, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι καὶ παρατατικοί, τὸ σωστὸ εἶναι, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴ σύγχυση, νὰ μεταχειριζόμαστε στὸν ἐνεστώτα μόνο τὰ δένεστε, λύνεστε, κρύβεστε, γιαιτρεύεστε· ἐπίσης λέμε κανονικὰ τὴν εἴσατε (ὄχι εἶσαστε), χτές ἦσατε.

Ἐνόνομαι, χτυπιέμαι, λυποῦμαι. Αὐτοὶ εἶναι, στὴ γνήσια δημοτικῆ, οἱ κανονικοὶ τύποι τῆς παθητικῆς φωνῆς στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεστώτα (μολονότι συχνὰ ἀκούονται καὶ τὰ χτυπιοῦμαι, λυπάμαι). Ἡ κλίση τους : ἐνόνομαι, ἐνώνεσαι, ἐνώνεται, ἐνωνόμαστε, ἐνώνεστε, ἐνώνονται· χτυπιέμαι, χτυπιέσαι, χτυπιέται, χτυπιόμαστε, χτυπιέστε, χτυπιοῦνται· λυποῦμαι, λυπάσαι, λυπάται, λυπούμαστε, λυπάστε, λυποῦνται.

Ἐχουν πολιτογραφηθεῖ ὅμως καὶ μερικὰ ρήματα τοῦ τύπου στεροῦμαι μὲ κλίση ποῦ ἀρχαίξει : στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται. Τέτοια εἶναι τὰ χωρὶς ἐνεργητικὸ ρήματα εἰσηγοῦμαι, ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι. Καὶ μερικὰ ἐνεργητικά, ὅπως λ.χ. τὸ ἀποτελῶ, τὸ ἀφαιρῶ, τὸ θεωρῶ, σχηματίζουν τὸ παθητικὸ τους μὲ ὅμοια ἀρχαϊκὴ κλίση, καλὸ ὅμως εἶναι νὰ καταφεύγουμε σ' αὐτὸ μόνον ὅταν εἶναι ἀπαραίτητο, γιὰτὶ ἡ ἀνωμαλία ποῦ δημιουργοῦν δὲν εἶναι μικρὴ· γενικὰ κιόλας, ἡ παθητικὴ σύνταξη δὲν εἶναι στὴ γνήσια νέα ἑλληνικὴ τόσο συνηθισμένη ὅσο ἦταν στὴν ἀρχαία (53).

Τὸ δικαιοῦμαι εἶναι ἀδύνατο νὰ σταθεῖ στὴ γλῶσσα μας· πρέπει νὰ λέμε ἔχω τὸ δικαίωμα. Στὰ ἀρ-

χαῖα ἦταν δικαιοῶ, δικαιοῶμαι, καὶ αὐτὰ τὰ ρήματα σὲ -όω, -όμαι τελειώνουν στὰ νέα ἑλληνικὰ σὲ -ώνω, -ώνομαι (στεφανώνω, στεφανώνομαι), ὅπως δὲ καὶ τὸ ἴδιο τὸ δικαιοῶ-ῶ ἔγινε δικαίωνω. Ἡ καθαρεύουσα λέει δικαιοῦσαι-, -οὔται, -οὔσθε· ἡ δημοτικὴ τέτοιους τύπους δὲν ἔχει.

Ξεχωριστὸς τύπος γιὰ τὸν ἐνεστώτα τῆς ὑποταχτικῆς δὲν ὑπάρχει· εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τῆς ὀριστικῆς. Ἡ προσταχτικὴ δικούς της τύπους ἔχει μόνο στὸ β' πρόσωπο τῶν δύο ἀριθμῶν.

49. Παρατατικός. Οἱ τύποι *κρύβανε, διορθώνανε, περισσεύανε* ἀκούονται βέβαια συχνά, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ὁμως πεζογραφία προτιμότερα τὰ *ἐκρύβαν, διορθῶναν, περισσεύαν*· ἀντίθετα, εἶναι προτιμότερα τὰ *ἐγκρίνανε, ἐκφράζανε, ἐνδιαφέρανε, ἐμπνέανε, συμβαίνανε*, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐσωτερικῆς αὐξησης (47). Οἱ τύποι *ἀγάπαγα, ρώταγα, χτύπαγα* εἶναι καλοὶ πολλὰς φορὲς στὴν ποίηση, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὴν πεζογραφία· κανονικότερα εἶναι τὰ *ἀγαποῦσα, κυβερνοῦσα, κνηγοῦσα, προσδοκοῦσα, ρωτοῦσα, τιμοῦσα, χαιρετοῦσα* κλπ.

Ἰδιαίτερη προσοχὴ θέλει ὁ παρατατικὸς τῆς παθητικῆς φωνῆς, ἐπειδὴ στὰ διάφορα ἰδιώματα ὑπάρχει πολυτυπία (λ.χ. *κεῖτονταν, κειτόντανε, κειτόντουσαν, κειτόσαντε*). Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ ἔχει καθιερώσει τὴν κλίση ἔτσι :

κειτόμον, κειτόσουν, κειτόταν, κειτόμαστε, κειτόσαστε, κειτόνταν· χτυπιόμον, χτυπιόσουν, χτυπιόταν, χτυπιόμαστε, χτυπιόσαστε, χτυπιόνταν· κοιμόμον, κοιμόσουν, κοιμόταν, κοιμόμαστε, κοιμόσαστε, κοιμόνταν.

Χρήσιμος καμιά φορά είναι και ο τύπος δεχόμε-
σταν (λιγότερο ο δεχόσασταν) για καθαρό ξεχώρισμα
από τον ένεστώτα.

Στά αρχαϊκά του τύπου στεροῦμαι ο παρατατικός
είναι μιμούμουν, μιμούσουν, μιμοῦταν, μιμούμαστε, μι-
μούσαστε, μιμοῦνταν.

50. Ἄοριστος. Ἀνάλογα μὲ ὅ,τι σημειώθηκε γιὰ
τὸν παρατατικὸ (49), προτιμότεροι εἶναι οἱ τύποι ἔκρου-
ψαν, διόρθωσαν, περίσσεψαν, λύθηκαν (ἀπὸ τοὺς κρού-
ψανε, λυθήκανε κλπ.) καί, ἀντίθετα, τὰ ἐγκρίνανε, ἐκ-
φράσανε, ἐμπνεύσανε (ἀπὸ τὰ ἐνέκριναν κλπ.). Τοῦ
κάνω ὁ ἄοριστος εἶναι ἔκανα καὶ ἔκαμα, ἀλλὰ προτι-
μότερο τὸ ἔκαμα (καὶ τότε, φυσικά, νὰ κάμω, κάμε,
ἔχω κάμει), γιὰ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν παρατατικὸ
(στὴν ὑποταχτικὴ καὶ τὴν προσταχτικὴ ἀπὸ τὸν ἐνε-
στώτα): ἔτσι ξεχωρίζουν καὶ οἱ δύο μέλλοντες θὰ κά-
νω, θὰ κάμω.

Τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου τῆς ὑποταχτικῆς ἡ κλί-
ση εἶναι ἐφαρμόσω, ἐφαρμόσεις, ἐφαρμόσει, ἐφαρμόσο-
με ἢ -οιμε, ἐφαρμόσετε, ἐφαρμόσουν· τοῦ παθητικοῦ,
ἐφαρμοστῶ, ἐφαρμοστεῖς, ἐφαρμοστεῖ, ἐφαρμοστοῦμε,
ἐφαρμοστεῖτε, ἐφαρμοστοῦν.

Ἡ προσταχτικὴ δικούς της τύπους ἔχει κι ἐδῶ
μόνο στὸ β' πρόσωπο τῶν δύο ἀριθμῶν: δέσε, δέ-
στε, δέσον, δεθείτε.

Ἀξιοσημείωτη ἡ συχνὴ ἀποκοπὴ τοῦ ε στὸ β'
ἐνικό τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου: λύσ'το, ράψ'το, κρού-
ψ'το, στείλ'το, φέρ'τα, δῶσ'μον, δῶσ'μας, δῶσ'τους.
Νὰ μὴ γράφονται, φυσικά, κολλημένα (δῶστου κλπ.).

Ἄξιοσημείωτο ἐπίσης τὸ β' πλθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου χρόνου : δοκιμάστε, ἐφαρμόστε, δώστε, βεβαιώστε, λοῦστε, δέστε, ψῆστε, τινάξτε, διώξτε, ρίξτε, ἀνοιξτε (καὶ τινάχτε κλπ.), ἀνάψτε (καὶ ἀνάψτε), χορέψτε (καὶ χορεῦτε), βγάλτε, ἀναγγείλτε, στείλτε, πάρετε, γείρετε, σύρετε, φέρετε, κάντε, πλύντε. Εἶναι πολὺ σπανιότεροι οἱ χωρὶς αὐτῆ τῆ συγκοπῆ τύποι : λάβετε, φύγετε, μάθετε, πάθετε. Ἄλλὰ ἡ συγκοπῆ, καὶ ἐκεῖ πού εἶναι κανονικῆ, παραλείπεται καμιά φορὰ στὸν κάπως ἐπίσημο λόγο : ἐπιτρέφετέ μου, παραβλέφετε.

Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται αὐτὸ τὸ β' πρόσωπο τοῦ ἀόριστου τῆς προσταχτικῆς μὲ τὸ ἀντίστοιχο τῆς ὑποταχτικῆς, πού, στὴν κοινὴ τουλάχιστο, δὲν παθαίνει συγκοπῆ : νὰ δοκιμάσετε, ἂν ἐφαρμόσετε, ὅταν δώσετε, ἀφοῦ βεβαιώσετε κλπ. Τὸ ξεχώρισμα εἶναι εὐκόλο, γιατί ἡ ὑποταχτικὴ συνοδεύεται κανονικὰ ἀπὸ μόρια, συνδέσμους ἢ ἀντωνυμίες (θά, πού μαζὶ μ' αὐτὸ σχηματίζει τὸ μέλλοντα, νά, γιὰ νά, ὅταν, ἂν, ἄς, μή, ἅμα, ἀφοῦ, μήπως, ὅποτε, πρὶν, προτοῦ, ὥσπου, ὅτι κλπ.) καὶ σπανιότατα βρίσκεται μόνη τῆς (ἔρθετε δὲν ἔρθετε, ἐγὼ θὰ φύγω), ἐνῶ τὴν προσταχτικὴ μόρια κλπ. δὲν τὴ συνοδεύουν ποτέ.

Ἀκρίβυνα, βάθυνα, βάρυνα, κόντυνα, μίκρυνα, ξεμάκρυνα, ὁμόρφυνα, πάχυνα, πλάτυνα, φάρδυνα, φτώχυνα : ἔτσι μὲ υ (ὄχι μὲ η) γράφεται ὁ ἀόριστος σὲ -υνα τῶν ρημάτων σὲ -αίνω, ὅπως φυσικὰ καὶ τῶν σὲ -ύνω : ἐπιτάχυνα, εὐκόλυνα : ἐπίσης ἔπλυνα ἀπὸ ἐνεστώτα πλένω.

51. Ἐνεργητικὴ μετοχή. Τελειώνει σὲ (οντας)

και είναι άκλιτη· τὸ (ο) γράφεται μὲ ω μόνον ὅταν τονίζεται : παίροντας, περνώνας.

Κανονικά ἡ μετοχή αὐτή προσδιορίζει ἐπιρρηματικά τὸ ὑποκείμενο τῆς πρότασης, ἔχει δηλ. τὸ ἴδιο ὑποκείμενο μὲ τὴν πρόταση ὅπου ἀνήκει : μαθαίνει παίζοντας, τὸν εἶδα μπαίνοντας, ξέροντας τὴν ἀξία του θέλησα νὰ τὸν βοηθήσω, θέλοντας και μὴ θὰ συμμορφωθεί, ἦρθε τραγουδώντας.

Σπάνια προσδιορίζει ὀλόκληρη τὴν πρόταση (εἶναι δηλ. ἀπόλυτη) ἢ ἄλλον ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο ὅρο της, και καλὸ εἶναι ν' ἀποφεύγουμε αὐτὴ τὴ σύνταξή της, γιατί ἡ φράση χάνει τὴ σαφήνειά της.

Πρέπει νὰ καταδικαστεῖ ἡ τάση μερικῶν νὰ πλάθουν παρακείμενο τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (ἔχοντας φάει ἀντὶ ἀφοῦ ἔφαγε)· αὐτὸς ὁ σχηματισμὸς δὲν εἶναι γνήσιος δημοτικός.

52. Παθητικὲς μετοχὲς. Στὴν παθητικὴ φωνὴ συνηθίζεται ἡ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου. Γράφεται μὲ δύο μ στα ῥήματα ποὺ τελειώνουν στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα σὲ -πω, -βω, -φω, -πιω, -φτω (στὸν παθητικὸ σὲ -πομαι κλπ.) : ἐγκαταλειμμένος, κομμένος, γραμμένος, ἀπορριμμένος. Ἔτσι γράφονται και τὰ λόγια ἀποσκληρυσμμένος, ἀπαμβλυμμένος, ἐκθηλυμμένος. Στῶν ἄλλων ῥημάτων τίς μετοχὲς γράφεται μὲ ἓνα μ : καμμένος, κλαμμένος· ἐρωτεμένος, κουρεμένος, μαγεμένος, μουσκεμένος, ὄνειρεμένος, ταξιδεμένος, φυτεμένος· μαραμένος, πεθαμένος, πικραμένος, πλυμένος.

Τοῦ ἀποθαροῦνω ἡ μετοχὴ εἶναι ἀποθαροημένος,

τοῦ ἐπιβαρύνω ἐπιβαρημένος· τοῦ πηγαίνω πηγεμένος.

Ἄξιοσημείωτες ἀκόμη οἱ μετοχές πανυμένος, ἰδωμένος, εἰπωμένος, γινωμένος, πιωμένος.

Πολύ σπανιότερη εἶναι ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Καταλήξεις : -άμενος,, -όμενος, καὶ ἡ λόγια -όμενος : στεκάμενος, χαρούμενος, κυμαινόμενος. Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν οἱ μετοχές αὐτὲς εἶναι ἐπίθετα : τὰ στεκάμενα νερά, ἦρθε χαρούμενος καὶ γελαστός, τὸ κυμαινόμενο χρέος· πολλὰς ἔχουν γίνεσι οὐσιαστικά : τὸ πλεούμενο, οἱ διαμαρτυρόμενοι. Μερικοὶ νομίζουν πῶς ἀλλάζοντας τὶς καταλήξεις ἀρχαίων θηλυκῶν μετοχῶν τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου τὶς ἐνσωματώνουν μέσα στὴ δημοτικὴ γράφουσι λ.χ. οἱ διαλυθεῖσες ομάδες, τὶς συγκεντρωθεῖσες ψήφους. Ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ εἶναι ἀπατηλὴ, γιατί ἡ κλίσις τέτοιων μετοχῶν εἶναι σὲ μερικὰς πτώσεις ἀδύνατη. Καὶ εἶναι τόσο ἀπλό καὶ τόσο φυσικὸ νὰ λέμε οἱ ομάδες ποὺ διαλύθηκαν, οἱ ψήφοι ποὺ συγκεντρώθηκαν.

Ἄντιθετα, μπῆκαν, ἀρκετὰ ὀμαλά, ἀπὸ τὴν λόγια παράδοσιν στὴν κοινὴ δημοτικὴ μερικὰς θηλυκὰς ἐνεργητικὰς μετοχές σὲ -ουσα. Τὶς μεταχειριζόμεσθε ὡς ἐπίθετα : ἡ ἄρχουσα τάξις, σὲ ἐνδιαφέρουσα κατάστασις· μερικὰς καὶ ὡς οὐσιαστικά : ἡ λήγουσα, ἡ παραλήγουσα, ἡ ὑποτείνουσα. Πάντως καλὸ εἶναι νὰ μὴ γίνεσθαι κατάχρησις στὴν πολιτογράφισιν τέτοιων μετοχῶν. Προτιμότερο λ.χ. τὸ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ διοικουσα (-οῦσα;) ἐπιτροπὴ, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ δεῦτερο εἶναι δύσκολο νὰ τὸ πεῖς στὴ γενικὴ.

53. Παθητική σύνταξη. "Όπως είδαμε (48), η παθητική σύνταξη δε συνηθίζεται στη νέα μας γλώσσα τόσο όσο στην αρχαία. Για την ακρίβεια, συνηθίζεται άρκετά όταν το παθητικό ρήμα είναι μόνο του, χωρίς ποιητικό αίτιο, πολύ σπανιότερα όμως όταν είναι ανάγκη να προσδιοριστεί το ρήμα με ποιητικό αίτιο, να οριστεί δηλ. το πρόσωπο ή το πράγμα που ενεργεί για να πάθει το υποκείμενο του παθητικού ρήματος αυτό που εκφράζει το ρήμα. Λέμε εύκολα σπíti δέ θεμελιώνεται στην άμμο, έβρεξε και το χωράφι οργώνεται εύκολα, βαριά είναι ή πέτρα και δέ σηκώνεται, πώς να καρφωθεί αυτό το σάλιο σανίδι; οί εργάτες του εργοστασίου πληρώνονται κάθε Σάββατο, ή λέξη κήπος γράφεται με η, άγριο είναι το άλογο και δέν καρβαλικεύεται, τὰ λεθρίνια ψαρεύονται με παραγάδι, είναι πολλά τὰ παιδιά στην τάξη και δέν εξετάζονται συχνά, ένας ποντικός πιάστηκε στη φάκα, αλλά όταν πρόκειται να οριστεί και από ποιόν γίνονται αυτά, βλέπουμε άμέσως πώς τις περισσότερες φορές είναι φυσικότερο να μετατρέψουμε την παθητική σύνταξη σε ενεργητική. Μπορούμε βέβαια να πούμε είναι πολλά τὰ παιδιά στην τάξη και δέν εξετάζονται συχνά από τόν καθηγητή τους, αλλά δέ θα πούμε ένας ποντικός πιάστηκε στη φάκα από την ύπηρετρια, θα πούμε ή ύπηρετρια έπιασε έναν ποντικό στη φάκα· όμοια : έβρεξε και ο γεωργός εύκολα οργώνει το χωράφι του, άγριο είναι το άλογο και ένας άμάθητος δέν το καρβαλικεύει εύκολα, το έργο αυτό το έχει μεταφέρει από το θέατρο στην οθόνη ένας άξιος σκηνοθέτης.

Μερικοί, παρασυρμένοι από την καθαρεύουσα, λησμονούν αυτή την ιδιότητα της γλώσσας μας, άλλ'

αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Μὲ τὴ ἐνεργητικὴ σύνταξη ἡ φράση γίνεται φυσικότερη, καθαρότερη, ζωντανότερη· βρισκόμαστε ἔτσι καὶ σπανιότερα στὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγουμε στὴν ἀρχαϊκὴ κλίση τῶν παθητικῶν ρημάτων τύπου ἀποτελοῦμαι, πού, ὅπως καὶ νὰ ᾿ναι, ἀποτελοῦν ἀνωμαλία.

54. Δυσκινήσια στὴν κλίση. Διαβάζουμε καμιά φορά : ἡ μακροαίωγη παράδοση, μιὰ ὑψηλόφρονη ἀπόφαση. Στὴν πρώτη ματιὰ τὰ ἐπίθετα αὐτά, τὸ μακροαίωγη, τὸ ὑψηλόφρονη, φαίνονται πολὺ κανονικὰ καὶ νόμιμα· κλίνονται, νομίζεις, εὐκολα· λὲς μακροαίωγη καὶ ὑψηλόφρονη, ὅπως λὲς ἔτοιμη, ἡσυχῆ, κίτρινη, ὄμορφη, φρόνιμη, ὠριμη, ὠφέλιμη, πού εἶναι συνηθισμένα καὶ λαϊκότατα.

Ἡ ὁμολότητα ὅμως αὐτὴ εἶναι ἀπατηλὴ. Γιατὶ πῶς θὰ πεῖς τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ οὐδέτερο ; Οὔτε μακροαίωγος καὶ ὑψηλόφρονος λέει κανεὶς οὔτε τὰ ἀρχαῖα μακροαίων καὶ ὑψηλόφρων μποροῦνε νὰ σταθοῦν στὴ δημοτικὴ.

Μόνο στὸ θηλυκὸ λοιπὸν θὰ μεταχειριζόμαστε αὐτὰ τὰ ἐπίθετα ; Πολὺ κακό. Βέβαια ὑπάρχουν καὶ οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα καὶ ῥήματα ἑλλειπτικά· λέμε τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας, ἡ περδικόστηθη τσιγκάνα, τὸ βιβλίό μου ἀνήκει, καὶ ξέρουμε πῶς τὸ ἐπίχειρα δὲν ἔχει ἐνικό, τὸ περδικόστηθη δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀρσενικὸ καὶ οὐδέτερο, τὸ ἀνήκει δὲν ἔχει ἀόριστο. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἑλλειπτικότητα εἶναι φυσιολογικὸ φαινόμενο τῆς γλώσσας, κάθε γλώσσας, καὶ ἔχει κάθε φορά τὸ λόγο του. Δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ ὁ καθένας, στὰ καλὰ καθού-

μενα και χωρις σοβαρο λογο, τετοιες ατελειες και ανωμαλιες.

Ἡ εἰσδοχὴ λόγιων λέξεων στὴ γλῶσσα μας πρέπει νὰ γίνεται μὲ προσοχὴ καὶ περισκεψή· ἕνας τύπος λέξεως μπορεῖ νὰ φαίνεται σὰ δημοτικὸς, σὰν κανονικὸς, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ· πρέπει νὰ ἐξετάζουμε ἂν ἡ λέξη αὐτὴ μπορεῖ νὰ κλιθεῖ, νὰ κινήθει ἐλεύθερα μέσα στὰ κλιτικὰ συστήματα τῆς γλώσσας μας, ἂν δὲν κινδυνεύει νὰ μείνει σὰν κάτι τὸ νεκρὸ καὶ τὸ ἀποστεωμένο.

Καὶ δυστυχῶς οἱ παγίδες ποὺ στήνει ἡ καθαρεύουσα εἶναι πολλές καὶ καθημερινές, ἀφοῦ κάθε μέρα ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν δημοτικὴ διαβάζουν ἐφημερίδες καὶ ἄλλα καθαρευουσιάνικα ἔντυπα.

Ἡ ἀφύσικη παρεμβολὴ τοῦ λογιωτατισμοῦ στὴ ζωὴ τῆς γλώσσας μας δημιουργεῖ γιὰ τὸ συνειδητὸ δημοτικιστὴ πρόσθετες ὑποχρεώσεις—πέρα ἀπὸ κεῖνες δηλ. ποὺ ἔχουν στὰ ἄλλα ἔθνη ὅσοι γράφουν—ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὸν κόπο, ἂν ἔχει συναίσθηση τοῦ μεγάλου σκοποῦ· καὶ ὁ σκοπὸς εἶναι ν' ἀποχτήσῃ τελοσπάντων καὶ τὸ δικό μας ἔθνος ἕνα γλωσσικὸ ὄργανο γιὰ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς, νὰ ἔχει μί α καὶ μ ὀ ν ο μί α γλῶσσα, ἐνιαία, κανονικὴ μὲ τὶς λίγες νόμιμες ἐξαιρέσεις της, ὁμαλή, διδαχτὴ καὶ εὐκολομάθητη.

Σύμφωνα μ' αὐτὰ καὶ γιὰ νὰ περιοριστοῦμε ἐδῶ σὲ λίγα παραδείγματα, ὁ προσεχτικὸς δημοτικιστὴς δὲ θὰ μεταχειριστεῖ λ.χ. τὰ παραθετικά εὐρύτερος, εὐρύτατος, κι ἄς μοιάζουν μὲ ἄλλα δημοτικά, γιὰτὶ τότε θὰ πρέπει νὰ δεχτεῖ καὶ τὸ εὐρὺς· βέβαια καὶ τὸ εὐρὺς εἶναι σὰ δημοτικὸ, ἀφοῦ μοιάζει μὲ τὰ βαθὺς, βαρὺς, πα-

χύς, πλατύς, φαρδύς, ἀλλ' αὐτὰ σχηματίζουν πληθυντικὸ βαθιοί, βαριοί κλπ., ἔχουν θηλυκὰ βαθιά, βαριά κλπ., ἐνῶ τὸ εὐρύς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει, μέσα στὰ πλαίσια τῆς δημοτικῆς, αὐτὴ τὴν εὐκίνησιαν.

Θὰ πεῖ ὁ προσεχτικὸς δημοτικιστὴς ἔχει μέσα του καὶ ὄχι ἐνέχει, γιατί τὸ ἐνέχω, ἀθῶο καὶ ἀνώδυνο στὴν πρώτη ματιά, δὲν μπορεῖ νὰ σχηματίσει, στὴ δημοτικῇ, παρατατικόν· θὰ πεῖ παίρνει ἢ λαβαίνει μέρος καὶ ὄχι μετέχει, γιατί ὁ πειρασμὸς τοῦ μετέχω θὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ ἓνα μετέσχο, ποῦ εἶναι γιὰ τὴ νέα γλώσσα μας ἀδιανόητο.

Δὲ θὰ γράφει ποτὲ ὁ καλὸς δημοτικιστὴς θὰ προβοῦμε σὲ ἀνακρινώσεις ἢ εἰσηγήσεις, αὐτὸ θὰ ἀποβεῖ σὲ κακόν, ἔχει ἐπιστεῖ ἢ στιγμῇ, ἔχει ὑποστεῖ πολλά. Τὰ θὰ προβῶ, θ' ἀποβεῖ, θὰ ὑποστεῖ, ἔχει ἀποβεῖ, ἔχει ἐπιστεῖ, ἔχει ὑποστεῖ παραπλανοῦν, γιατί μοιάζουν μὲ τὰ λαϊκὰ διαβῶ, ἀνεβῶ, κατεβῶ, ἀγωνιστῶ, ζαλιστῶ, διαβεῖ, θεριστεῖ, στολιστεῖ καὶ πλῆθος ἄλλα· ἀλλ' αὐτά, τὰ δημοτικά, ἀναπνέουν ἐλεύθερα μέσα στὸ κλιτικὸ τους περιβάλλον, γιατί κοντὰ σ' αὐτὰ λέμε καὶ διάβηκα, ἀνέβηκα, ἀνέβηκες, κατέβηκε, ἀγωνίστηκες, θερίστηκε, στολιστήκατε, ἀνέβα, στολίσου, ἀγωνιστεῖτε κλπ. "Ὅταν ὅμως ἀνοίξουμε τὸν περίβολο τῆς γλώσσας στὰ θὰ προβῶ, θὰ ἀποβεῖ, θὰ ὑποστῶ, ἔχει ἐπιστεῖ, εἶχε ὑποστεῖ κλπ., θὰ μείνουμε ὡς ἐκεῖ ἢ θὰ προχωρήσουμε καὶ παραπέρα; Θὰ δεχτοῦμε καὶ τὰ προέβημεν, ἀπέβη, ἐπέστη, ὑπέστησαν; "Ἄν δὲν τὰ δεχτοῦμε, καταδικάζουμε τὰ ἄλλα (θὰ προβῶ κλπ.) σὲ ἀσφυξία, ἂν τὰ υἱοθετήσουμε, ρίχνουμε τὴ γλώσσα μας στὸ χάος.

ΑΚΛΙΤΑ

55. Ἡ ὀρθή γραφή μερικῶν ἐπιρρημάτων.

Βαθιά (ὄχι -ειά), *βαριά*, *μακριά*, *φαρδιά*, *πλατιά*: *μαζί*, *τώντι*, *μονορούφι*, *πέρυσι*, *παμνηφεί*, *εἰδεμή*: *νωρίς*, *μόλις*, *ἀποβραδὶς*, *ὄλημερίς*, *ὄλονυχτίς*, *ὄλοχρονίς*: *κοντολογίς*, *μεσοδρομὶς* ἢ *μισοδρομὶς*, *μεσοστρατίς* ἢ *μισοστρατίς*, *μεσοχρονίς* ἢ *μισοχρονίς*, *μεσουρανίς*: *ἀπαρχῆς*, *ἐξαρχῆς*, *καταγῆς*, *καταμεσῆς*, *ἐπικεφαλῆς*: *νωρίτερα*, *ἀρχύτερα*, *καλύτερα*, *κοντύτερα*, *πρωτύτερα*: *γύρω* (ὄχι *γύρο* ἢ *γῦρο*), *τουλάχιστο* (ὄχι *τουλάχιστο*), *κάν* (ὄχι *κάν*), *ὀρισμένως*: *ἀπεναντίας*, *ἀπενθείας*, *ἐξαιτίας* κλπ.
Βλ. 6.

56. Προθέσεις σὲ ἀφαίρεση, ἐκθλιψη καὶ ἀποκοπή.

Γι' αὐτό, *γι' ἄλλου*: *γιὰ μένα*, *γιὰ σένα*, *γιὰ μᾶς*, *γιὰ σᾶς*, *γιὰ δῶ*, *γιὰ κεῖ*: *κατὰ μένα*, *κατὰ σένα*, *κατ' αὐτόν*, *κατὰ δῶ*, *κατὰ κεῖ*.

Ἄπ' ἄλλου, *ἀπ' ἄκρη* σ' *ἄκρη*, *ἀπ' ἀντίκου*, *ἀπ' αὐτοῦ*, *ἀπ' ὄλους*, *ἀπ' ὄπου*, *ἀπ' ὄσα θέλεις*: *ἀπὸ μένα*, *ἀπὸ σένα*, *ἀπὸ μᾶς*, *ἀπὸ σᾶς*, *ἀπὸ κείνους*, *ἀπὸ δῶ*, *ἀπὸ κεῖ* (ὄχι *ἀπ' ἐδῶ*, *ἀπ' ἐκεῖ*).

Μ' ἐμένα, *σ' ἐσένα*, *μ' ἐμᾶς*, *μ' ἐσᾶς* (ὄχι *μὲ μένα* κλπ.): *ἴσαμ' ἐδῶ*.

57. Σύνδεσμοι. Τὸ καὶ μπορεῖ ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆν νὰ πάρει τὸν τύπο *κι* (ὄχι *κι'* οὔτε *κ'*): *κι αὐτός*, *κι ὁ κόσμος*, *κι οὔτε πὸν ἔγραψε*, *κι ἐγώ*, *κι ἐσύ*, *κι ἐμεῖς*, *κι ἐσεῖς* (ὄχι *καὶ γὰρ* κλπ.).

Σύνδεσμος δὲ δὲν ὑπάρχει στὴ δημοτικὴ καὶ οὔτε χρειάζεται· δὲ σ' αὐτὴ εἶναι μόνο τὸ ἀρνητικὸ μόριο δὲν ἔμπρὸς σὲ ἐξακολουθητικὸ σύμφωνο : δὲ θέλω κλπ. (Βλ. 3).

Τὸ ἀλλὰ μόνο ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α μπορεῖ νὰ χάσει τὸ δικό του α : ἀλλ' ἀκόμα, ἀλλ' ἀμέσως, ἀλλ' ἀκούστε· τὰ ἀλλ' ὅμως, ἀλλ' ἐγώ, ἀλλ' ἴσως εἶναι λάθη.

Ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀντιθετικούς συνδέσμους, ὅπως τὸ ἀλλὰ, τὸ μὰ, τὸ ὅμως, τὸ μολοντί κλπ., εἶναι καὶ τὸ παρά. Σημασιολογικὰ μοιάζει πολὺ μὲ τὸ μὰ καὶ μὲ τὸ ἀλλὰ, δὲν εἶναι ὅμως ἐντελῶς τὸ ἴδιο μ' αὐτά. Στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ξεχωρίζει, ὑπάρχει, στὸ γλωσσικὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ, ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ στοὺς ἄλλους δύο συνδέσμους μιὰ λεπτὴ σημασιολογικὴ διαφορὰ, πὺ πολλοὶ γραμματισμένοι τὴν ἔχουν ξεχάσει. Καὶ εἶναι κρίμα, γιατί ἔτσι πάει χαμένη μιὰ χάρη τῆς γλώσσας μας, μιὰ ἰκανότητά της γιὰ τὸ ξεχώρισμα λεπτῶν σημασιολογικῶν ἀποχρώσεων. Ἐνα παράδειγμα θὰ τὸ δείξει.

Ὅταν λέμε γιὰ ἕναν δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἐλληνικά, παρά λατινικά, τὸν κατακρίνουμε, γιατί ἔχουμε τὴ γνώμη πὺς θὰ ἔπρεπε νὰ σπουδάζει ἀρχαῖα ἐλληνικά· ἐνῶ ὅταν λέμε δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἐλληνικά, ἀλλὰ (σπουδάζει) λατινικά, ἐννοοῦμε, πὺς δὲν κάνει βέβαια πολὺ καλὰ πὺς δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἐλληνικά, πὺς θὰ ἦταν τὸ πιὸ σωστό, πάλι ὅμως δὲ μένει ἀργός, ἀφοῦ σπουδάζει ἄλλη ἀρχαία γλώσσα.

Ἔτσι, ὁ σύνδεσμος παρά συνδέει καταφατικὴ πρόταση ἢ ἔννοια μὲ προηγούμενη ἀποφατικὴ, ὅταν πρό-

κειται νὰ ἐκφραστεῖ δυνατὴ ἀντίθεση, κάτι τὸ ἀσυμβίβαστο.

Πολλές φορές, μολονότι τὰ νοήματα εἶναι ἀντιθετικά, ἡ σύνταξι γίνεται φυσικότερη χωρὶς κανέναν ἀντιθετικὸν σύνδεσμο: δὲν τὸ εἶπε μὲ κακὸ σκοπὸ, ἐσὺ τὸν παρεξήγησες.

Ἄλλοτε, καὶ πάλι χωρὶς σύνδεσμο, ταιριάζει καλύτερα νὰ ἐπαναλάβουμε στὴ δεύτερη πρόταση, τὴν καταφατική, τὸ ρῆμα ποὺ μπῆκε μὲ ἄρνηση στὴν πρώτη: δὲν ἦταν ἓνας ὥραϊος μόνο λόγος, ἦταν καὶ μιὰ καλὴ πράξι· δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ γνώμη τοῦ κόσμου, τὸν ἐνδιαφέρει νὰ κάμει τὸ χρέος του.

ΤΟ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

58. Το σύστημα. Απ' όλες τις ορθογραφικές απλοποιήσεις που θα μπορούσαμε να σκεφτούμε, πέρα από κείνες που καθιερώθηκαν, η πιό αξιосύστατη είναι η κατάργηση των πνευμάτων και η τονική μεταρρύθμιση. Οι παρακάτω οδηγίες είναι για όσους θα ήθελαν να την εφαρμόσουν. Η ψιλή και η δασεία είναι εντελώς περιττές και μπορούμε να τις καταργήσουμε χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς μεταβατικό στάδιο.

Τα τρία τονικά σημάδια, οξεία, βαρεία και περισπωμένη, περιορίζονται σε ένα: το ένα είναι απαραίτητο, αλλά και αρκετό. Μιά κουκίδα είναι προτιμότερη παρά ένα από τα συνηθισμένα τονικά σημάδια, αλλά, ώσπου να εφοδιαστούν τα τυπογραφεία με καινούρια στοιχεία, μπορούμε να καταφεύγουμε στην οξεία.

Κάθε δισύλλαβη και υπερδισύλλαβη λέξη παίρνει το μοναδικό αυτό τονικό σημάδι στη συλλαβή που προφέρεται τονισμένη, με εξαίρεση λίγες δισύλλαβες που θα τις δούμε παρακάτω (59). Η πρόθεση από προφέρεται άτονη· απόδειξη, ότι στα βόρεια ιδιώματα έγινε από, πράμα που θα ήταν αδύνατο, αν το ο τονίζόταν.

Περισσότερη σκέψη χρειάζεται για τα μονοσύλλαβα. Μερικοί από κείνους που δέχτηκαν την τονική μεταρρύθμιση έκριναν πως το τονικό σημάδι στα μονοσύλλαβα είναι περιττό, με εξαίρεση μερικά που πρέπει να ξεχωρίζονται από άλλα ομόηχα, λ.χ. το ορκωτικό μά από το σύνδεσμο μα.

Στη λαλιά-μας όμως —και γλώσσα αυτή είναι πρώτα πρώτα—είναι ορισμένες οι λέξεις που προφέρονται τονισμένες, και καθαρά ξεχωρίζουν απο τις άλλες που προφέρονται άτονες. Τα μονοσύλλαβα λ.χ. ονόματα και ρήματα προφέρονται πάντα τονισμένα, ενώ τα άρθρα και οι μονοσύλλαβες προθέσεις είναι λέξεις προκλιτικές, προφέρονται στενά με τις ακόλουθες λέξεις και σ' αυτών τον τόνο στηρίζονται μέσα στη φράση. Όταν λέμε με το φώς, μπορεί η συνηθισμένη γραφή, με τὸ φῶς, να θέλει τονικό σημάδι και στην πρόθεση και στο άρθρο, αλλά πραγματικά μόνο το ουσιαστικό προφέρεται τονισμένο· λέμε δηλ. μετοφῶς. Επίσης μόνο το ρήμα τονίζουμε όταν λέμε να μου το πεις.

Αφού λοιπόν έτσι είναι, μπαίνει το ερώτημα : Το ξεχώρισμα που γίνεται στην προφορά δέν είναι σωστό να γίνεται και στο γράψιμο;

Λένε μερικοί: Περιττό· δυσκολία στο διάβασμα, έτσι κι αλλιώς, δέν παρουσιάζεται.

Σωστή η παρατήρηση. 'Αν όμως σκεφτούμε πως η γραφή είναι τόσο τελειότερη, όσο πιστότερα καθρεφτίζει τη λαλιά, την προφορά, θα κλίνουμε προς την άποψη πως τα μονοσύλλαβα που τα προφέρουμε τονισμένα πρέπει και να τα γράφουμε τονισμένα, ας είναι και μόνο για να γίνεται συνειδητή, σ' αυτό το σημείο, η γλωσσική πραγματικότητα. Εξάλλου πολύ λίγος κόπος χρειάζεται, για να μάθει ο καθένας-μας να κάνει αυτή τη διάκριση.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω και συμπληρώνοντάς-τα με τις αναγκαίες λεπτομέρειες διατυπώνουμε αμέ-

σως παρακάτω τους κανόνες του μονοτονικού συστήματος.

59. Οι κανόνες.

1. Ψιλή και δασεία δέν υπάρχουν.

2. Υπάρχει ένα τονικό σημάδι: στην ανάγκη μπορεί να έχει τη μορφή οξείας, προτιμότερη όμως είναι μία κουκίδα.

3. Απο τις δυσύλλαβες λέξεις μένουν χωρίς τονικό σημάδι το αιτιολογικό *γιατι* (επειδή, διότι) ξεχωρίζοντας έτσι απο το ερωτηματικό *γιατί* (για ποιό λόγο), οι αντωνυμίες *τονε και τηνε και η πρόθεση απο*.

Όλες οι άλλες δυσύλλαβες, όπως και οι υπερδυσύλλαβες λέξεις παίρνουν το τονικό σημάδι στη συλλαβή που προφέρεται τονισμένη.

4. Απο τα κλιτά μονοσύλλαβα δέν παίρνουν το τονικό σημάδι το οριστικό άρθρο σε όλους τους τύπους -του (ο, η, το, του, της, το(ν), τη(ν), οι, τα, των, τους, τις) και οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, με, σου, σε, μας, σας, τους, τη, το, του, της, τον, τη(ν), τοι, τες, τα, τους, των, τις): *μου μίλησε, σας έστειλε, την ορίζει κτλ.*

Στα για μάς, απο σάς κτλ. μπαίνει τόνος, γιατί εδώ οι προσωπικές αντωνυμίες βρίσκονται στους δυνατούς τύπους-τους, μόνο που έπαθαν αφαίρεση.

5. Με το να παίρνουν ή όχι το τονικό σημάδι ξεχωρίζουν αναμεταξύ-τους τα ακόλουθα ομόηχα μονοσύλλαβα:

το προτρεπτικό γιά απο την πρόθεση για (γιά κοίτα
άν έχει κανένα γράμμα και για μένα).

ο διαχωριστικός σύνδεσμος ή απο το άρθρο η (ή εσύ
ή η Μαρία).

το ορκωτικό μά απο τον αντιθετικό σύνδεσμο μα
(μά το Θεό, θέλω μα δέν μπορώ).

το δειχτικό μόριο νά απο το τελικό να (νά που
δέ θέλει να μιλήσει).

το ερωτηματικό πού απο το αναφορικό ή σύνδεσμο
που (δέν ξέρω πού θέλεις να φτάσεις μ' αυτά που λές).

το ερωτηματικό πώς απο το σύνδεσμο πως (λέει
πως δέν ξέρει πώς να φερθεί).

το ερωτηματικό τί απο το ποιητικό αιτιολογικό τι
(τι δέν κατάλαβε τί του είπανε).

6. Άτονα άκλιτα εκτός απ' όσα σημειώθηκαν αμέ-
σως παραπάνω είναι τα ακόλουθα : *ας, θα, και, με, προς,*
σαν, σε, ως. επίσης το *συν* και το *πλην*.

7. Τα μονοσύλλαβα ουσιαστικά και επίθετα (και
αριθμητικά επίθετα), οι αντωνυμίες *ποιός* και *τί*, τα
ρήματα, τα επιρρήματα, τα επιφωνήματα και όλα τα
άλλα άκλιτα, για τα οποία δέ σημειώθηκε αμέσως παρα-
πάνω πως είναι άτονα, προφέρονται τονισμένα και γι'
αυτό παίρνουν το τονικό σημάδι : *άν, δά, δέ(ν), κάν,*
μές, μή(ν), ναί, πιά, πιά, πρίν, χτές κτλ.

8. Οι προσωπικές αντωνυμίες στον αδύνατο τύπο-
τους είναι λέξεις ή προκλιτικές (*μου είπε*) ή εγκλιτικές
(*γράψε-μου, παιδί-μου*). Όταν είναι εγκλιτικές, ενώ-

νονται με την προηγούμενη λέξη με ενωτικό : άφησέ-με, πάρε-μας, δώσ'-του, η επιστήμη-σας κτλ.

Αυτό είναι αναγκαίο, γιατί, αλλιώς, μπορεί να γίνει σύγχυση· λ.χ. το ο φίλος-μας έστειλε σημαίνει ο δικός-μας φίλος έστειλε, ενώ το ο φίλος μας έστειλε σημαίνει ο φίλος έστειλε σ' εμάς. Χωρίς το ενωτικό η διάκριση δέ φαίνεται. Προτάθηκαν γι' αυτό το ξεχώρισμα και άλλοι τρόποι, λιγότερο αξιουσύστατοι κατά τη γνώμη-μας.

9. Σε λέξη που δέχεται στην προφορά τον τόνο της ακόλουθης λέξης μπαίνει το τονικό σημάδι, για να δείξει αυτή τη μεταβίβαση του τόνου : το παράθυρό-μας, οι συνάδελφοί-σας, τίμησέ-τους, άνοιξέ-τα, μού 'πε, σού 'γραφε, τού 'στειλε, δώσε-μάς-το, άφησέ-τους-το. Αλλά, φυσικά, γράφουμε ο κήπος-μας, οι χώρες-σας, ακολουθήστε-μας, στείλτε-μον, γιατί εδώ μεταβίβαση τόνου δέ γίνεται.

Ο αναγνώστης θα πρόσεξε πως οι παράγραφοι 58 και 59 γράφτηκαν με το μονοτονικό σύστημα.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Οι ἀριθμοὶ παραπέμπουν στοὺς παραγράφους.

- αἰτιατικὴ ἐνικοῦ 11, 19, 24.
- πληθυντικοῦ 15, 22, 26.
- ἀντωνυμίες προσωπικῆς 39.
- ἀντωνυμιῶν ὀρθογραφία 40.
- ἀόριστος 50.
- ἀπαρέμφατο 41.
- ἀριθμητικῶν ὀρθογραφία 38.
- αὔξησις ἀνώμαλη 46.
- ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ 47.
- συλλαβικὴ 44.
- χρονικὴ 45.
- ἀφαίρεσις 5.
- γενικὴ ἐνικοῦ 13, 20, 25.
- πληθυντικοῦ 17, 23, 27.
- γενικῆς χρῆσις 30.
- διαλυτικὰ 9.
- δυσκινήσια στὴν κλίσις 54.
- ἐκθλιψή 5.
- ἐνεστώτας 48.
- ἐνωτικὸ 9.
- ἐπίθετα ἀρσενικὰ 32.
- θηλυκὰ 33.
- οὐδέτερα 34.
- ποῦ ἔγιναν οὐσιαστικὰ 31.
- ἐπιθέτων βασικὸς τόνος 31.
- γενικὴ 35.

- ἐπιθέτων προβληματική εισδοχή 36.
 ἐπιρρημάτων ὀρθογραφία 55.
 (—ι) κατάληξη θηλυκῶν 18.
 (—ι) κατάληξη οὐδετέρων 24.
 (— ια.) κατάληξη ἀορίστου 50.
 (—ις) κατάληξη ἀρσενικῶν 10.
 (— ις) κατάληξη ἐπιθέτων 32.
 (—ίτερος) 37.
 κεφαλαῖα 8.
 κλητική ἐνικοῦ 12, 19, 24.
 — πληθυντικοῦ 16, 22, 26.
 μετοχές παθητικές 52.
 μετοχή ἐνεργητική 51.
 μία λέξη 6.
 μονοτονικό σύστημα 58, 59
 ν τελικό 3, 11, 19.
 (—ο) κατάληξη θηλυκῶν 18.
 (—ότερος) 37.
 ὀνομαστική ἐνικοῦ 10, 18, 24.
 — πληθυντικοῦ 14, 21, 26.
 οὐδέτερα ἀνώμαλα 28.
 παθητική σύνταξη 53.
 παραθετικῶν ὀρθογραφία 37.
 παρατατικός 49.
 προθέσεις σὲ ἀφαίρεση κλπ. 56.
 ρηματικῶν καταλήξεων ὀρθογραφία 42.
 σύμφωνα στιγμιαία καὶ ἐξακολουθητι-
 κά 2.
 συμφωνικά συμπλέγματα 4,43.
 σύνδεσμοι 57.
 τελικό ν 3,11,19.

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΑ ΜΟΝΟ-
ΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ
ΤΣΙΡΩΝΗ - ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4
ΑΘΗΝΑΙ - Τ Η Λ. 533.805.

“Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,,

Είναι τὸ ἀπαραίτητο περιοδικὸ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου
ποῦ κάθε μῆνα:

ΣΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ κατὰ τρόπο ἀντικειμενικὸ μὲ τις ἐξε-
λίξεις τῶν οικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ζητημάτων,
ἐλληνικῶν καὶ διεθνῶν.

ΑΝΑΛΥΕΙ καὶ παρουσιάζει τὰ θεωρητικὰ προβλήματα καὶ
ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας.

ΠΑΡΕΧΕΙ πλήρεις ἐπισκοπήσεις τῆς πορείας τῆς ἐλληνικῆς
καὶ διεθνoῦς Οἰκονομίας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΕΙ τὰ κυριότερα («κείμενα») ποῦ ἀναφέρονται
σὲ διεθνεῖς καὶ ἐλληνικὲς ἐκδηλώσεις.

ΕΚΔΙΔΕΙ εἰδικὰ τεύχη γιὰ τὰ εἰδικὰ προβλήματα οἰκονομικῆς
ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων χωρῶν.

Διευθύνεται ἀπὸ Ἐπιτροπὴ ἐπιστημόνων μὲ πρόεδρο τὸν κα-
θηγητὴ ΑΓΓ. Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟ.

Συνδρομὴ (τόμος 1100 σελίδες) Δρχ. 100. Τιμὴ τεύχους δρχ. 10.
Γραφεῖα : Σταδίου 28, Ἀθήνα (132). Τηλ. 235.031.